

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Jag får inte delta i mitt eget liv

– en kvalitativ studie om hur personer med psykiska funktionshinder
beskriver mötet med socialarbetare

Socionomprogrammet

C-uppsats

Maria Kihlman

Sussi Pettersson

Jessika Johansson

Handledare: Per-Olof Larsson

Abstract

Title	I do not get to participate in my own life – a qualitative study on how people with psychiatric disabilities describe their encounters with social workers
Authors	Maria Kihlman, Sussi Pettersson och Jessika Johansson
Key words	SOC, empowerment, psychiatric disability, social worker, blogs

The general objective of this qualitative study is to analyse and describe what people with psychiatric disabilities write on their blogs about their encounters with social workers. The questions the study is aiming to answer are: How do people with psychiatric disabilities describe their encounters with social workers? Do the informants describe instances of paternalism and advocacy? How do the informants describe their sense of meaningfulness, comprehensibility and manageability?

The study is based on a theoretical framework in which empowerment and sense of coherence (SOC) are the key elements, along with the concepts of paternalism and advocacy as well as meaningfulness, comprehensibility and manageability. The research data was collected from blogs on to the blog forum *Psykiatrin.blogg.se – psykiatrins Robin Hood* (meaning “the Robin Hood of psychiatry”). The method used is qualitative content analysis.

We found that the informants generally have a low sense of coherence in their encounters with social workers, and there is little evidence of empowerment. While examples of advocacy are rare, paternalism is an ever present component in the social workers’ actions and language use. Our informants describe a sense of being at the bottom of the hierarchy. Their views and ideas seem to be of little importance, and they are constantly presented with restrictions. Information is often withheld, and the informants often struggle to see the point and purpose of the meetings.

The general theme of our data is the writers describing a sense of exclusion – they do not get to actively participate in neither their treatment nor their own lives.

Förord

I handen har du nu en uppsats som har varit en integrerad del av våra liv under flera års tid. Uppsatsprocessen har varit lång och känslös och det är inte förrän nu efteråt, när tomheten börjar sprida sig hos oss, som vi kan börja ana hur stor plats i våra liv och vår omvärld den har tagit.

Vi har under denna tid fått möjligheten att ta del av fantastiskt spännande, inspirerande och personliga livsöden och berättelser som för oss har betytt otroligt mycket. De bloggare vi har följt har gett oss ofantligt många skratt, men många tårar har också fällts, då det har varit omöjligt att inte beröras av dessa fantastiska individers berättelser.

De personer vi framför allt vill tacka är våra informanter. De har bidragit inte bara till denna uppsats och dess resultat utan även till både vår personliga och professionella utveckling. Tack!

Då denna uppsats fyllt all vår tid och tagit upp all tankekraft har den påverkat en stor del av vår omvärld. Våra familjer och vänner har tagit del av processen och har tvingats att tålmodigt anpassa sig. Det är dock två personer som gjort det där lilla extra som vi vill tacka. Lisa Dahl för att hon peppat, lyssnat, gett feedback och aldrig slutat tro på oss. Lisa Ekman, lingvisten som har ställt krav på vår text och aldrig nöjt sig med mindre än grammatisk perfektion. Tack!

Till sist vill vi även tacka våra partners som outtröttligt lyssnat och stöttat under denna tid.

Denna uppsats dedikeras pappa Janne, morfar Tore och sonen Noah.

Tack!

Maria, Sussi och Jessika

Göteborg, april 2011

Innehållsförteckning

1 INTRODUKTION	1
1.1 INLEDNING	1
1.2 SYFTE	3
<i>Frågeställningar</i>	3
1.4 CENTRALA BEGREPP	4
1.4.1 <i>Psykiskt funktionshinder</i>	4
1.4.2 <i>Socialarbetare</i>	4
1.5 INTERNET, BLOGGAR OCH FORSKNINGSFÄLT	4
2 TEORETISKA PERSPEKTIV	6
2.1 EMPOWERMENT	6
2.1.1 <i>Empowerment och paternalism</i>	7
2.1.2 <i>Empowerment och företräderskap (advocacy)</i>	8
2.2 KÄNSLA AV SAMMANHANG (KASAM)	8
3 TIDIGARE FORSKNING	10
3.1 LITTERATURSÖKNING	10
3.2 STUDIER OM PSYKISKT FUNKTIONSHINDRADE OCH PROFESSIONELLA KONTAKTER	11
3.3 STUDIER OM EMPOWERMENT OCH KASAM I MÖTET MELLAN SOCIALARBETARE OCH PSYKISKT FUNKTIONSHINDRADE	12
4 METOD	14
4.1 VAL AV METOD	14
4.2 KVALITATIV INNEHÅLLSANALYS	14
4.3 FÖRFÖRSTÅELSE	14
4.4 MATERIALINSAMLING OCH URVALSPROCESS	15
4.5 BEARBETNING OCH ANALYS AV EMPIRISKT MATERIAL	16
4.6 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET	17
4.7 ETISKA FRÅGOR	18
4.8 SÄRSKILDA METODSVÅRIGHETER	19
5 RESULTAT OCH ANALYS	20
5.1 MÖTEN OCH SOCIALARBETARE	20
5.2 MÖTEN OCH EMPOWERMENT	21
5.2.1 <i>Paternalism</i>	21
5.2.2 <i>Företräderskap</i>	23
5.3 MÖTEN OCH KASAM	24
5.3.1 <i>Meningsfullhet</i>	24
5.3.4 <i>Begriplighet</i>	26
5.3.5 <i>Hanterbarhet</i>	27
5.4 ATT FÅ DELTA OCH ATT INTE FÅ DET	28
6 AVSLUTANDE DISKUSSION	30
6.1 RESULTAT OCH REFLEKTIONER	30
6.1.1 <i>Vilka inslag av paternalism och företräderskap förekommer?</i>	30
6.1.2 <i>Vilka inslag av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet förekommer?</i>	30
6.1.3 <i>Hur beskriver personer med psykiska funktionshinder möten med socialarbetare?</i>	31
6.2 AVSLUTANDE REFLEKTIONER	32
6.3 VIDARE FORSKNING	32
KÄLLFÖRTECKNING	34
LITTERATUR	34
ARTIKLAR	36
ELEKTRONISKA KÄLLOR	37
BILAGOR	38

1 Introduktion

1.1 Inledning

Hej!

Har fått mejl i frågan om vad man ska tänka på när man ska på psykmöte. Det finns också personer som är oroliga över hur läkare, psykologer, socialsekreterare etcetera kommer bete sig.

Här kommer några tips till dig som ska på ditt första eller 2334820 möte:

- Utgå alltid ifrån att "nolla" personen, det vill sägas bortse från tidigare intryck och rykten. Utgå alltid ifrån att personen framför dig är någon snäll som ska hjälpa dig.
- I vissa respektlösa fall kan läkare etcetera försöka få dig att reagera eller trycka på dina knappar för att... näe jag vet faktiskt inte varför. Ett test? Vad det nu ska va bra för. Håll dig lugn! Räkna till tio :) Om personen framför dig inte kan bete sig så försök vara så professionell själv som möjligt (även fast det inte är ditt jobb).
- Är du i samtal med en person som du vet säger helt sjuka saker till dig - spela in samtalet i förebyggande syfte. Och anmäl idioten.
- Ha gärna en lista med dig med följande uppgifter:
  - Medicinlista idag + alla psykmediciner du tagit
  - Dina svårigheter
  - Dina mål
  - Dina önskemål om behandling
- Innan du ska på möte på ett till exempel nytt psyk, håll alltid koll på att de skickat journaler till nya stället så du inte behöver dra om allt åter igen.
- Om din psykiatriker eller annat löst folk (på enheten) påpekar att du har sätt som inte är rätt, det vill säga du reagerar eller tänker fel och skäller ut dig därefter (ett vanligt fenomen), PÅMINN personalen att det är därför du är där.

Friska är inte sjuka.

Det är inte sjukt att behandlas.

Du ska inte behandlas på ett sjukt sätt.

2011-03-19 12:00:54

Tipsen är publicerade på *Psykiatrin.blogg.se* – psykiatrins Robin Hood, det vill säga ett bloggforum på internet.

I och med datorernas och internets intåg i samhället har det under kort tid växt fram en helt ny arena med användningsområden som de flesta inte ens hade kunnat drömma om för bara 25 år sedan. De första bloggarna uppkom i mitten av 1990-talet, och bloggande är därmed ett ganska ungt fenomen som sedan dess har växt hastigt och fått allt fler användare (Våge m.fl., 2005). Det är dock svårt att definiera hur stor denna företeelse egentligen är; år 2009 var fem procent av den svenska befolkningen över 16 år aktiva bloggare (Findahl, 2009). Det kan låta som en väldigt låg siffra och som att bloggande inte är så utbrett som vi själva har trott. När man tittar närmare på de siffror som Findahl tar upp i sin rapport *Svenskarna och Internet 2009* breddas dock bilden. Enligt honom läser 37 procent av internetanvändarna andras bloggar, och 6 procent bloggar själva. Findahl menar även att bloggandet är mer utbrett i de yngre generationerna (16–25 år), där 60 procent av användarna läser bloggar och 20 procent själva har eller har haft en blogg (Findahl, 2009). Att bloggandet är så pass spritt i de yngre generationerna ser vi som ett tydligt tecken på inte bara bloggans stora betydelse i dag utan framför allt den betydelse bloggen kan komma att ha i framtiden.

Psykiatrin.blogg.se är ett forum för sjukdomsbloggar och styrs av dess bloggare och ägs av bloggarna själva. Enligt information på sidan är tanken att det ska fungera som stöd för

personer med psykiska funktionshinder och vara ett andningshål, där användarna diskuterar och tar fram den egna sanningen om psykiatri.

I ett avsnitt av radioprogrammet *Kropp och Själ* som ursprungligen sändes den 29 september 2009 i P1 diskuteras just sjukdomsbloggar, och ett särskilt fokus lades på bloggar som skrivs av privatpersoner som själva beskriver egna känslor och upplevelser kring sin sjukdom. I programmet togs det upp vilken hjälp dessa sjukdomsbloggar kan vara för människor och hur de utgör en arena där man kan få tips och råd samt hitta stöd hos andra. Dessutom är de oslagbara för den som söker förstahandsupplevelser om en specifik sjukdom.

I *Bloggtider* beskriver Våge med flera (2005) hur digitala mötesplatser utvecklats på nätet. Mötesplatserna (till exempel communities som Facebook och bloggforum) erbjuder en yta där användarna själva kan knyta kontakter med andra användare oberoende av tid och fysiskt avstånd. Vi menar att sjukdomsbloggarna är en del av den här kontaktytan, och genom att utforska den kan även exempelvis socialarbetare och andra professionella få tillgång till känslor, tankar och åsikter direkt från de grupper av människor som vi möter i vårt arbete. Dessa personer får genom bloggandet möjligheten att uttrycka sig fritt och ocensurerat om precis det de själva vill. I och med det kan vi här få tillträde till värdefulla berättelser om upplevelsen av de möten de har med professionella nätverk, det vill säga de möten klienter har med oss socialarbetare.

Det är välbekant att det sociala arbetet kan variera mycket beroende på arbetsfält och arbetsplats, men en sak alla socialarbetare har gemensamt är just mötet med människor. I vårt yrke möter och bemöter vi personer varje dag, och det hör inte till ovanligheterna att vi träffar på människor med psykisk problematik. Denna kan se väldigt olika ut; den kan vara temporär eller långvarig, olika svår och mer eller mindre synlig, men den finns nästan överallt. Vi anser därför att det är av största vikt att öka kunskapen om hur socialarbetare bemöter individer med psykisk ohälsa.

Psykologen Alain Topor har publicerat flera böcker om återhämtningsprocesser från psykiska problem, där han skriver om vad som hjälper människor att återhämta sig (Topor, 2001, 2004). I sin forskning tar han upp flera faktorer som kan påverka, och bland annat nämner han de sociala nätverkens inverkan. Enligt Topor har studier visat att människor med psykisk problematik har ett mindre och ett annorlunda socialt nätverk än befolkningen i övrigt och att det består av färre personer utanför familjekretsen och ett större professionellt kontaktnät:

“Professionella spelar en viktig och positiv roll i alla de berättelser som samlats. Men det är inte många bland alla de professionella som de intervjuade mött under sina kontakter med socialtjänsten och psykiatri, som nämns som bidragande i återhämtningsprocessen.”

(Topor, 2001:301)

Som socialarbetare kan detta citat vara nedslående, men flera studier tar upp den positiva relationen som finns mellan empowerment och återhämtning från psykisk sjukdom samt ökad livskvalitet (Lundberg m fl., 2008; Lloyd m fl., 2010; Strack m fl., 2007; Brown m fl., 2008; Honey, 1999). Empowerment inom socialt arbete innebär att man hjälper klienter att få makt över beslut och handlingar i deras vardag. Detta görs genom att minska de sociala och personliga hinder som står i vägen för att klienterna ska kunna kontrollera sina liv. För att nå dit försöker socialarbetaren stärka klienternas självförtroende, och flyttar därför över makt

från omgivningen till klienten (Payne, 2002). Barbara Solomon (tidigare socialarbetare och numera professor emerita vid University of Southern California) menar att för att socialarbetaren ska inge förtroende, och på så sätt kunna förmedla omnämnda stöd och hjälp till klienten, bör man visa upp sig för klienten som en "äkta" person (Payne, 2002). Detta görs bland annat genom bemötande – att socialarbetaren visar ett genuint intresse och känner till klienternas livsstil, erfarenheter och kommunikationsmönster utan att för den delen skapa en alltför personlig relation (med andra ord bibehåller sin professionella roll) (ibid).

Vårt fokus i denna uppsats är hur möten som sker mellan socialarbetare och klienter med psykiskt funktionshinder beskrivs i bloggar. Relevansen som detta ämne har för socialt arbete går inte att bortse ifrån. Eftersom vi anser att socialarbetares viktigaste arbetsuppgifter är att möta och bemöta människor varje dag är studier om hur människor uppfattar just möten otroligt viktiga. Det är dock inte helt okomplicerat att undersöka och beskriva dessa möten ur ett klientperspektiv. Vi menar att förläggandet av studien till nätet, i vårt fall med inriktning på bloggar, ger en helt ny möjlighet att få mer kunskap och information direkt från de personer som vi socialarbetare arbetar för, det vill säga våra klienter. Innebär den ökade kunskapen i förlängningen minskad oro inför professionella möten med oss är det också ett steg på vägen till fler människors återhämtning och tillfrisknande.

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka och beskriva hur personer med psykiskt funktionshinder skildrar möten med socialarbetare.

Vi anser att vi genom att använda oss av bloggar som informationskälla kan undersöka möten mellan socialarbetare och klienter på ett helt nytt sätt. I bloggar har klienter möjligheten att uttrycka sig fritt och ocensurerat. De väljer själva vad de vill skriva om och hur de uttrycker sig, istället för att en forskare väljer vilka frågor som ska besvaras i exempelvis en intervju eller en enkät. Intervjuareffekten försvinner helt då den kunskap och information vi fått av våra informanter tillkommit utan vår närvaro och påverkan. Vi anser att bloggen därmed ger oss en helt ny möjlighet att undersöka ämnet ur just ett klientperspektiv, vilket kan leda till att vi får ta del av helt nya aspekter och synsätt på dessa möten.

Frågeställningar

- Hur beskriver personer med psykiska funktionshinder på sina bloggar de möten de har med socialarbetare?
- Vilka eventuella inslag av paternalism och/eller företräderskap förekommer i informanternas beskrivningar?
- Vilka eventuella inslag av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet förekommer i informanternas beskrivningar?

Socialarbetare möter dagligen personer med varierande problematik. Vi har valt att samla in vårt material via bloggar skrivna av personer som själva beskriver att de har någon form av psykiskt funktionshinder och/eller personer som beskriver att de fått en diagnos av sitt professionella nätverk. Vi har därmed begränsat oss till *bloggare med psykiska funktionshinder*. De ska även ha en uttalad kontakt med socialarbetare på ett eller annat sätt, via antingen socialtjänst, öppenvård, samtalskontakter eller kuratorer, och denna kontakt ska beskrivas på bloggen.

1.4 Centrala begrepp

1.4.1 Psykiskt funktionshinder

Vi har under arbetets gång insett att det i litteraturen används olika begrepp för att beskriva personer med psykiska funktionshinder bland annat, "psykisk ohälsa", "psykisk problematik", "psykisk störning" och "psykiskt sjuka". Vi har valt att använda oss av begreppet "psykiskt funktionshinder" för att beskriva den psykiska problematik som ligger till grund för sjukdomsbloggarna som vi har undersökt i vår studie.

Nationell Psykiatrisamordning har utarbetat en definition av begreppet "psykiskt funktionshinder" (SOU 2006:100). Enligt denna definition har en person ett psykiskt funktionshinder om hen har väsentliga svårigheter med att utföra olika aktiviteter på flera viktiga livsområden, såsom till exempel boende, studier, arbete, sysselsättning, sociala relationer och fritid. Dessa begränsningar kan ha funnits en tid eller kommer sannolikt att komma att bestå under en längre period. För att klassas som ett psykiskt funktionshinder skall svårigheterna vara en tydlig konsekvens av en psykisk störning (SOU 2006:100).

1.4.2 Socialarbetare

Det finns en mängd yrken och befattningar som socionomer kan verka inom. De kan vara socialsekreterare, kuratorer, terapeuter, behandlingsassistenter, handledare, enhetschefer, samtalskontakter, boendestödjare etcetera. Det finns dock ett flertal andra professioner som kan verka på exakt samma befattningar som en socionom – psykologer kan vara samtalskontakter, mentalskötare arbetar som behandlingsassistenter, socialpedagoger arbetar som handledare, socialpsykologer arbetar som boendestödjare och sjuksköterskor kan vara enhetschefer. Socialsekreterare är en av de få tjänster som är helt vigda åt socionomer numera.

Vi har valt att använda begreppet socialarbetare när vi beskriver alla professionella kontakter i denna studie.

1.5 Internet, bloggar och forskningsfält

Internet är ett fenomen i ständig förändring. När det slog igenom på 1990-talet betraktades det som en sorts dålig kopia av den "riktiga" världen (Sveningsson m.fl., 2003). I dag är inställningen annorlunda och internet antas vara en del av drygt två miljarder människors liv, då cirka 30 procent av jordens befolkning uppskattas ha kopplat upp sig på nätet (Daneback & Månsson, 2008).

Ordet blogg kommer av den engelska termen "weblog", där "web" syftar på internet och "log" på daterade inlägg (Frankel, 2005). En blogg kan med andra ord beskrivas som en webbsida som löpande uppdateras med inlägg. Inläggen hamnar i omvänd kronologisk ordning, med det senaste överst (Blood, 2002). I dagsläget krävs det en dator eller mobiltelefon med internetuppkoppling och en registrering på en bloggsida för att börja skriva. Det behövs inga tekniska förkunskaper, bortsett från grundläggande kunskaper om dator- och internetanvändande.

En blogg kan variera i oändlighet vad gäller ämne och innehåll, från ren nyhetsrapportering, fakta, åsikter och skvaller till en form av dagbok (Våge m.fl., 2005). Lovink (2008) ser bloggen som en miljö som på en och samma gång är både privat och offentlig, just i och med att den experimenterar med dagboksformatet. Allt som oftast är den skriven i jag-form och strukturerad kring "mig som process", till skillnad från andra texter på nätet som struktureras kring "mig som essens" (Gurak & Antonijevic, 2008). Även om bloggsidan är öppen för vem som helst att läsa, kan bloggaren uppleva den som privat och lämna ut detaljerad information om det egna privatlivet (Sveningsson, 2004; Sveningsson Elm, 2009). Just att kommunikation och kontakter över nätet inte omedelbart och nödvändigtvis avslöjar sociala och biologiska förhållanden ger troligtvis en känsla av anonymitet, vilket kan bidra till ett mer intimt sätt att kommunicera (Sveningsson, 2004; Sveningsson m.fl., 2003).

Internet är fortfarande ett nytt forskningsfält och än finns inga tydliga etiska riktlinjer kring nätforskning (Sveningsson m.fl., 2003; Sveningsson Elm, 2009). Detsamma gäller forskningsmetoder; samtidigt som man försöker se nya arbetssätt ställs frågan om det kräver anpassning av gamla eller uppfinnande av helt nya metoder (Sveningsson m.fl., 2003). Forskningen är både viktig och användbar i och med att internet är ett fält som skänker möjligheter att studera välkända fenomen på nya sätt (Daneback & Månsson, 2008).

2 Teoretiska perspektiv

Vi har valt empowerment och känsla av sammanhang (KASAM) som huvudsakliga teoretiska utgångspunkter för vår analys. Särskilt det förstnämnda är ett begrepp som tolkas på många olika sätt, och vi presenterar här de inriktningar som är mest relevanta för vår undersökning.

2.1 Empowerment

Det är inte ovanligt att ringa in i och med vad som *inte* är det. Han spekulerar också i de bakomliggande faktorerna till att empowerment närmast har kommit att bli

rdspolitiken. gas ra kopplat till flera andra begrepp, såsom d, delaktighet, kompetens, medborgarskap, samarbete och deltagande (Starrin, 1997). Det tala ver sin egen situation och sitt eget liv, samt

llanden (ibid).

Ett begrepp som har särskilt starkt samband med empowermentns teoretiska förklaring är makt. rklarar hur ordet ”makt” ofta skapar negativa associationer i och med att det ofta förknippas med ord som ”maktmissbruk” och ”maktbegär”. Dessa negativa associationer är något som gör att de flesta människor helst inte vare sig vill förknippas med, varken att vara föremål för andras maktutövning eller att definiera sig själva som personer med makt, fortsätter Skau. Foucault (1982) menar dock att makt i sig är värdeneutralt och därmed varken bra eller dåligt. Det är i stället *hur* makt brukas som är av betydelse.

Makt kan definieras på flera olika sätt och betraktas både som en egenskap och en relation (Petersson, 1987). Att se makt som en egenskap innebär att se makt som en allmän förmåga att få sin vilja igenom, enligt Petersson. Han menar dock att det inom de flesta socialvetenskapliga analyser är mer gynnsamt att se makt utifrån ett relationsperspektiv, där det blir något som karakteriserar relationen mellan två eller flera aktörer, då detta kan hjälpa oss att förstå sociala relationer.

Swärd & Starrin (2006) hävdar att relationsperspektivet på makt utgår från att makt finns i alla relationer och att det är genom relationer makt verkar. De menar att maktaspekten finns inuti relationerna och att makt verkar både uppifrån och underifrån och även horisontellt. Båda parter i en relation blir utsatta för maktutövning, utövar makt och gör motstånd. Finns det makt finns det också möjlighet till motstånd. Det synsätt Swärd & Starrin för fram bygger på Foucaults tankar om makt. Foucault (1982) beskriver makt som en dynamisk process, vilket betyder att den är i ständigt omlopp. Därmed är maktförhållanden inom relationer i ständig förändring.

Skau (2001) beskriver hur makt är, i högsta grad, närvarande i socialt arbete. Hon menar att även om klienterna har vissa lagstadgade rättigheter och därmed viss makt förändrar det inte

det faktum att det är en ytterst ojämlig maktbalans. Den förstärks av att många klienter inte känner till sina juridiska rättigheter eller kanske just då inte har psykisk eller fysisk kraft just då att hävda dem. Även om socialarbetare ibland känner sig helt maktlösa i vissa situationer menar Skau att det ändå alltid är hjälpapparaten och därmed socialarbetarna som har störst möjlighet att genomdriva sin vilja i relationen (ibid).

lpta i

rlden till klienten (Adams, Dominelli & Payne, 2002).

Vi har valt två begrepp, paternalism och företräderskap, för att förtydliga närvaron/avsaknaden av empowerment i de beskrivna mötena som sker mellan socialarbetare och klienter med psykiskt funktionshinder.

2.1.1 Empowerment och paternalism

Empowerment och paternalism ses ofta som varandras motsatser och utgör två olika förhållningssätt. Det paternalistiska synsättet utmärks av behovet av hierarkier och uppdelningen i över- och underordnade människor, medan det empowermentinriktade perspektivet understryker de horisontella relationerna individer emellan och tar avstånd från under- och överordning (Starrin, 2007).

Empowerment och paternalism kan även liknas vid ett gräsrots- respektive trädtoppsperspektiv (Starrin, 2000).

Starrin (1997) har beskrivit skillnaden i dragen hos de olika förhållningssättet med en modell:

Modell	Relationstyp	Aktör	Handling	Idealtyp	Kunskapskälla	Språklig kod
Paternalism	Herre och undersåte; Överordnad- underordnad; "Vi-dom- relation"	Stat; Kommun; Landsting; Företag; Byråkrati	Direktiv; Inspektion; Omhänder- tagande; Kontroll; Service; Ordnings- skapande	Patriarken; Den goda modern; Stränga fadern; Experten	Storskaliga utredningar; Konferenser; Sammanträden	Känslomässigt neutral; Teknisk; Formell; Ordnings- skapande
"Empowerment"	"Jag-du- relation"; Medborgare; Medlem	Folkrorelser; Byalag; Kooperativ; Aktions- grupper; Självhjälps- grupper	Mobilisering; Deltagande; Informella lösningar; Civil olydnad	Eldsjäl; Folkbildare; Fixare; Påtryckare	Lokala studier; Studiecirklar; Personliga erfarenheter; "Learning by doing"	Både känslomässig och neutral; Samman- bindande; Delaktighets- skapande

Enligt den paternalistiska synen äger de enskilda individerna, "de vanliga människorna", inte förmågan att själva fatta de beslut som är rätt för dem. Bedömandet av detta överlämnas istället till expertis, som genom sin profession har beslutandemakten och därmed mer makt

(Starrin, 1997). Vid första anblicken kan det tyckas som att den som förtrycker gör detta i all välmening och för att ge skydd åt den förtryckte, men synsättet bygger på uppfattningar om en maktfull överlägsenhet som tvingar någon annan till maktlös underordning (ibid). Empowerment utgår från att människor är kompetenta med inneboende förmågor, men att exempelvis förmyndarskap och auktoritetstro förhindrar att dessa utvecklas (Starrin, 2007).

Man skulle också kunna säga att det paternalistiska synsättet patologiserar individen och lägger fokus på det sjuka och icke-fungerande i människans liv, medan med empowerment sätter det salutogena i centrum och ger klienten definitionsrätt i frågor som berör honom (ibid).

2.1.2 Empowerment och företräderskap (advocacy)

Det finns flera olika definitioner av vad företräderskap (advocacy) inom socialt arbete betyder. Begreppet, som har sitt ursprung inom juridiken, kan innebära såväl att föra argumentation för klienters åsikter och behov, färdigheter och tekniker såväl som att presentera och förklara maktlösa människors situation för institutioner och grupperingar i samhället som har makt (Burgess, 1994 & Fimister, 1986).

Järkestig-Berggren (2006) menar att det centrala i företräderskapsuppdraget är att hjälpa klienten att driva sina rättigheter och få inflytande över sina stöd- och vårdinsatser och därmed större makt över sin vardag. Payne (2002) resonerar kring hur företräderskapets arbete ofta syftar till att hjälpa till att kompensera brister på en individs resurser i en viss situation. Ju mindre resurser man har som klient, desto större är behovet av någons stöd. Ett exempel på detta är om man inte har kunskap om sina rättigheter i ett visst sammanhang eller inte känner till hur man kan gå tillväga med ett visst problem. Det är då oerhört betydelsefullt att någon, i form av en professionell företrädare, hjälper till med detta. På så sätt ökas möjligheten till lika förutsättningar när en situation av maktobalans uppstår (ibid).

Fook (2002) betonar vikten av att se till både de resultat och de processer som arbetet innebär. På samma sätt som det ultimata resultatet är att säkra rättigheter för en individ eller grupp är det också viktigt att själva processen upplevs som befogad av dem som arbetet ska gagna. Fook anser att företräderskapet annars kan upplevas ge motsatt effekt, eftersom det kan definiera de inblandade som inkompetenta samt olämpliga att föra sin egen talan. I förlängningen kan personerna komma att tillskrivas en identitet som maktlös eller offer. Därtill kan företräderskapet innebära att socialarbetare berövar en individ eller grupp möjligheten att förbättra sin egen förmåga att föra den egna talan. På så vis kan konsekvensen av företräderskapsarbetet bli motsatsen till en av ursprungstankarna i empowermentinriktat socialt arbete, vilken är att bemyndiga och stärka människor (ibid).

2.2 Känsla av sammanhang (KASAM)

Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi, myntade begreppet salutogenes. Det salutogena perspektivet, i motsats till det patologiska, lägger fokuset på det som skapar hälsa hos individen (Antonovsky, 1991). Mer konkret betyder ett salutogent synsätt att man tittar på varför människor håller sig friska och hur det kommer sig att vissa individer trots stora påfrestningar mår förhållandevis bra och bibehåller sin hälsa, i stället för att ställa sig frågan varför människor blir sjuka.

Antonovsky utgår från att tillvaron är full av påfrestningar och svårigheter (så kallade

stressorer), vilka individen måste lära sig att hantera. Denna förmåga brukar kallas copingförmåga efter det engelska ordet coping (hantera), och är beroende av ifall individen förmår att skapa och se sammanhang i sin tillvaro (ibid). Antonovsky har utvecklat en metod att mäta känslan av sammanhang (KASAM), och menade att ju högre KASAM en person har desto större chans att personen håller sig frisk. Enligt Antonovsky finns det tre komponenter som skapar en känsla av sammanhang, KASAM:

1. Begriplighet, det vill säga att man upplever att det som händer i livet går att förklara och förstå – huruvida tillvaron hela uppfattas som ordnad, sammanhängande, strukturerad och tydlig eller snarare som störande, kaotisk, oordnad och slumpmässig.
2. Hanterbarhet innebär att man inte känner sig som ett offer för omständigheterna utan själv har redskapen för att påverka dem. Man har med andra ord en inneboende känsla av att besitta resurser att bemöta krav och svårigheter i livet, oavsett om dessa resurser ligger hos en själv eller i vetskapen om att andra finns tillgängliga. Hanterbarhet är också ett av de redskap som motverkar hjälplöshet.
3. Meningsfullhet betyder att man är delaktig i de processer som skapar vardagen och livet, och att man upplever dessa som betydelsefulla och motivationsgivande.

Eller, med Antonovskys egna ord:

“Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man ska kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang.”

(Antonovsky, 1991:41)

I vår studie har vi valt att använda oss av begreppen **paternalism** och **företräderskap** tillsammans med **meningsfullhet**, **begriplighet** och **hanterbarhet**. Detta för att tydliggöra eventuell förekomst av eller brist på KASAM och empowerment i de beskrivningar av möten som personer med psykiskt funktionshinder har med socialarbetare.

3 Tidigare forskning

Det finns en ofantlig mängd forskning, både internationellt och inom Skandinavien, om möten mellan socialarbetare och klienter. Det finns även en stor mängd studier om hur maktaspekter och empowerment påverkar dessa möten, dock inte lika mycket om relationen till KASAM. Vi kommer i det här kapitlet att redogöra för hur vi har gjort vår litteratursökning och sedan göra en översikt av den forskning vi har tagit del av och använt i denna uppsats.

3.1 Litteratursökning

För att kunna samla in nödvändigt och relevant material användes till största delen databaser såsom Social Services Abstract, Sociological Abstract och PsycINFO, men vi har även använt oss av LIBRIS för att få tillgång till svensk forskning.

Vi har tillsammans diskuterat fram vilka sökord vi skulle använda oss av i sökandet efter litteratur och utgick från tre variabler:

1. Begrepp och synonymer för psykiska funktionshinder
2. Sökord för socialt arbete
3. Begrepp för de teoretiska perspektiven
  - Empowerment (i relation till makt, företräderskap och paternalism)
  - KASAM

Vid användningen av Libris letade vi litteratur ämnesvis och utgick där från ämneskategorin ”psykiskt handikappade” och sökte på begreppen empowerment, KASAM och socialarbetare i kombination. Detta genererade forskning av Alain Topor och Maria Klamas. Vi gjorde även bredare sökningar under ”samhällsvetenskap” och utförde då korssökningar med begreppen empowerment, KASAM, socialarbetare och psykiatri och stötte då på Leila Billquists bok *Rummet, mötet och ritualerna – en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*.

Vid användningen av databaserna för internationell forskning har vi översatt våra begrepp till engelska och gjort korssökningar. De sökord vi har använt oss av bygger på samma variabler som ovan och redovisas i tabellen nedan.

1.	mental illness	mental disorder	mental health
2.	social support	social worker	social work
3.	empowerment + power	empowerment + advocacy	empowerment + paternalism
4.	salutogenis	sense of coherence	

Vi har medvetet valt att inte använda oss av ”blogganvändande” alternativt ”internet” som sökvariabler i dessa sökningar då de har begränsat sökresultatet för mycket. Vi har i stället gjort separata sökningar efter forskning som skett på internet för att hitta relevant litteratur. Dessa sökningar har dock inte gjorts via artikeldatabaser utan via LIBRIS och med hjälp av referenser i tidigare uppsatser och avhandlingar.

Under arbetets gång har litteratur uteslutits på grund av brist på väsentlig fakta, men det har även tillkommit annan litteratur som vi har funnit med hjälp av referenser i böcker, rapporter,

artiklar, avhandlingar etcetera.

En översikt av den tidigare forskning vi har tagit del av med hjälp av dessa sökningar finner ni här nedan, både svensk och internationell forskning.

3.2 Studier om psykiskt funktionshindrade och professionella kontakter

Psykologen Alain Topor har forskat om återhämtningsprocesser från svåra psykiska problem (2001, 2004). Han tar i sin forskning upp flera faktorer som kan påverka återhämtning, bland annat de sociala nätverkens påverkan. De personer som Topor har kommit i kontakt med i sin forskning sätter undantagslöst sina relationer till andra människor i centrum när de beskriver sin återhämtning, och vi ska här ta upp några av de faktorer i relationerna som i Topors forskning beskrivs som avgörande för återhämtning.

Genuin nyfikenhet, respekt och att ”göra någonting annat” är återkommande begrepp. Att den professionella visar en nyfikenhet för klientens hela livssituation och inte endast de bitar av klientens liv som ska behandlas i den specifika situationen kan bidra till förändring då klienten får möjlighet att berätta sin egen historia, sätta ord på sina tankar och få bekräftelse på sina erfarenheter (Topor, 2004). Ifall klienten får möjlighet att själv beskriva sin situation med sina egna ord medför det att klienten blir experten i relationen, vilket klienterna i Topors studier kopplar samman med ett respektfullt bemötande. Att ”göra någonting annat” handlar enligt klienterna om att den professionella gör någonting som klienterna inte förväntat sig, det där lilla extra. Klienterna beskriver situationer då professionella gjort någonting som går utanför regelverket, gett lite extra av sin egen tid, ringt fler gånger än vad som anses brukligt eller berättat något från sitt privata liv som klienten inte förväntat sig få ta del av (ibid). Dessa handlingar har enligt klienterna påverkat relationen till de professionella till att bli mer ömsesidig, jämlik och respektfull (ibid).

I boken *Av egen kraft tillsammans med andra* tar Maria Klamas (2010) upp betydelsen av socialt stöd i återhämtningsprocesser för personer med psykiska funktionshinder. Klamas tar både upp de aspekter av socialt stöd som främjar och hindrar återhämtningsprocesser. Ett mobiliserande socialt stöd, jämlika relationer och socialt stöd med varierat fokus och inriktning anser Klamas främja återhämtning. Stöd som inte är anpassat efter individens behov och förmåga och relationella aspekter, såsom bristande lyhörddhet och/eller avvisande anser Klamas vara hindrande (ibid).

Larson & Xao (2005) har studerat hur empati kan påverka relationer mellan professionella hjälpare och klienter och beskriver i en artikel i JAMA (The Journal of the American Medical Association) hur det kan yttra sig. De menar att om professionella hjälpare har ett empatiskt förhållningssätt och lyckas överföra den känslan till klienten kan det få många positiva konsekvenser. Exempelvis anser de att klienterna blir mer öppna att berätta om sina liv ifall de känner empati från hjälparen, vilket skapar mer trovärdiga diagnoser och gör att klienterna blir mer intresserade av att delta i behandlingsinsatser. De menar även att klienterna blir mer delaktiga i sin egen vård och därmed utvecklas sin självständighet.

Ytterligare en konsekvens som Larson & Xao tar upp är att den professionella hjälparen oftare känner sig mer tillfreds och stimulerad av sitt arbete, vilket skapar en hjälpare som hela tiden utvecklas i sitt arbete (Larson & Xao, 2005). Ett empatiskt förhållningssätt är dock inte

någonting som kommer automatiskt utan någonting som professionella måste träna upp och utveckla (ibid).

Larson & Xao kallar sjukvården för en helande profession och menar att "*empathy gives us a fundamental understanding of our physical and mental being*" (ibid).

Dessa tankar går att finna även hos andra forskare. Linhorst (2006) talar inte om just empati, men han menar att bemötande är ett av de mest effektiva verktygen att använda sig av för att inkludera och behandla patienter. Detta kan ge tydlighet, öka förståelsen och tillsammans med kontinuitet hos professionella kontakter stärka individens psykiska hälsa och förmåga att tillfriskna (ibid).

3.3 Studier om empowerment och KASAM i mötet mellan socialarbetare och psykiskt funktionshindrade

I boken *Rummet, mötet och ritualerna – en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet* beskriver socionomen Leila Billquist mötet mellan socialarbetare och klient (Billquist, 1999). Billquist menar att klienter får ett dubbelt bemötande på socialkontor. De möts av en ogästvänlig fysisk miljö med exempelvis låsta dörrar samtidigt som de bemöts av vänliga socialarbetare. Upplevelsen av socialkontoret blir därmed motstridig, menar Billquist. Att som brukare stiga in på ett socialkontor beskriver Billquist som att träda in i ett främmande land. Här är det socialarbetarna som bestämmer, har makt, har en gemenskap med kollegor och ett eget språk som inte är klientens (Billquist, 1999).

Det maktperspektiv som tas upp i den internationella forskning vi har tagit del av fokuserar framför allt på empowerment. Flera studier tar upp den positiva relation empowerment har till återhämtning från psykisk sjukdom och ökad livskvalitet (Lundberg m.fl., 2008; Lloyd m.fl., 2010; Strack m.fl., 2007; Brown m.fl., 2008; Honey, 1999). Flera avhandlingar och artiklar ger en god historisk överblick av den tydliga såväl maktlöshet som rättslöshet som har följt människor med psykisk problematik. En möjlighet att bryta denna maktlöshet är att från ett professionellt håll, som exempelvis socialarbetare, välja empowerment som utgångspunkt och därmed fokusera på psykisk hälsa och individens resurser istället för ohälsa och problem (Linhorst, 2006).

Enligt Nelson, Lord & Ochocka (2001) pekar forskning på hur klienters upplevelser av maktobalans mellan sig själv och professionella, samt oförmågan att påverka sin egen behandling, har en mycket negativ inverkan på tillfrisknandet. Linhorst m.fl. (2002) har dock studerat huruvida empowerment *alltid* sker då personer med psykiska funktionshinder deltar i planeringen av sin behandling och studien visar att empowerment inte är en självklar konsekvens av deltagande. Att individen har en förmåga att fatta beslut är en av förutsättningarna för empowerment genom deltagande, samt även att det finns en stor variation av behandlingsalternativ att välja mellan (ibid). Linhorst m.fl. (2002) menar därför att socialarbetare ska arbeta för utveckling av klienters förmåga att fatta beslut för att klienter i förlängningen ska kunna påverka sin behandling och på så sätt möjliggöra empowerment av klienter.

I studien *Empowerment versus power: Consumer participation in mental health services* tar Anne Honey upp exempel på hur socialarbetare kan använda sig av empowerment i sitt arbete (Honey, 1999). Ett exempel är att socialarbetare kan informera och öka klientens kunskap om sin situation och de rättigheter klienten har och även öka klienters möjligheter att påverka

utformningen av de behandlingar och insatser socialarbetare har att tillgå (Honey, 1999). Hon tar även upp de hinder som ett empowermentinriktat socialt arbete kan stöta på. Det kan vara rigida organisationsstrukturer, ovilja hos socialarbetare att lyssna på och acceptera kritik, motvillighet att dela makt, paternalistiska attityder och stereotypa föreställningar om klienters förmågor (ibid).

Känsla av sammanhang (KASAM) har visat sig ha en tydlig koppling till återhämtning från svåra depressioner. Skärsäter m.fl. (2005) har gjort en studie kring sambandet och visar på att KASAM hos individerna som studerats ökat tydligt ju längre fram i återhämtningsprocessen de har kommit. De menar även att socialt stöd av både professionella och privata nätverk påverkar återhämtning från depression i hög grad (ibid). KASAM har också en tydlig koppling till oro och ångest då hög känsla av sammanhang sänker graden av oro och ångest (Breslin m.fl., 2006).

4 Metod

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för val av metod, förförståelse, tillvägagångssätt vid materialinsamling, urvalsprocess, validitet, reliabilitet, generaliserbarhet och analysmetod samt avsluta med en diskussion om de etiska överväganden vi har gjort.

4.1 Val av metod

En vetenskaplig undersökning är antingen kvalitativ, kvantitativ eller en kombination av de båda metoderna. Förenklat kan skillnaden beskrivas som att kvalitet handlar om art, medan kvantitet avgör mängd. Med andra ord söker den kvalitativa forskningen i första hand efter fenomenets innebörd eller mening, medan den kvantitativa forskningen först och främst söker efter dess förekomst eller frekvens (Widerberg, 2002). Då vår studie syftar till att undersöka och beskriva hur personer med psykiskt funktionshinder skildrar möten med socialarbetare och inte antalet positiva respektive negativa möten passar en kvalitativ metod oss bäst.

4.2 Kvalitativ innehållsanalys

För att analysera den information som framkommit i våra informanternas bloggar har vi använt oss av kvalitativ innehållsanalys. I en kvalitativ innehållsanalys ligger fokus på att identifiera likheter inom och skillnaden mellan olika delar av text, vilket uttrycks i teman och kategorier på olika nivåer (Graneheim & Lundman, 2008). Det som kan räknas eller mätas med denna analysmetod är enligt Boréus och Bergström (2005) vad som helst i en text. Det kan till exempel vara förekomsten av vissa ord, uttryck eller metaforer. Texterna kan antingen analyseras manuellt eller med hjälp av dator. Fördelen med att analysera manuellt är att man kan göra mer komplicerade bedömningar och tolkningar än vad som kan göras med hjälp av dator.

Den första frågan forskaren ställer sig vid användning av innehållsanalys är ifall analysen ska fokusera på latent eller manifest innehåll. Det som vanligtvis söks i texten är manifesta inslag, det vill säga sådant som uttrycks explicit. Samtidigt som man söker det manifesta budskapet kan man också komma åt det som inte sägs fullt ut (Boréus & Bergström, 2005). I alla kvalitativa innehållsanalyser tolkar forskaren materialet, men tolkningen sker på olika nivåer beroende på om forskaren söker manifesta och latent inslag (Graneheim & Lundman, 2003).

4.3 Förförståelse

Förförståelse av ett forskningsämne är ett mänskligt drag och vi utgår därför från att vår förförståelse kring vårt ämne självklart har påverkat vad vi har läst och hur vi har tänkt. Holme och Solvang (1997) beskriver hur förförståelsen påverkar arbetets olika faser. De menar att våra värderingar styr hur vi definierar problemområdet, vilket i sin tur inverkar på vilket teoretiskt synsätt och vilka frågeställningar vi väljer. Av den anledningen kommer vi att redovisa den förförståelse vi tre författare har, för att ge läsaren en bild av vad som kan ha påverkat vårt ämnesval, vårt metodval och våra analyser.

Jessika har arbetat som LSS-handläggare i drygt fyra år och möter dagligen klienter med psykiska och fysiska funktionshinder. Hon är därmed en av de myndighetspersoner som våra informanter eventuellt skulle kunna ha kontakt med. Hon har innan uppsatsarbetets början

aldrig läst en blogg och är därmed helt ny i den så kallade bloggvärlden.

Maria har arbetat på ett boende för samsjuklighet, det vill säga ett boende för personer med missbruksproblematik i kombination med psykiska funktionshinder, i fyra år. Där byggde arbetet på KASAM och miljöterapi. Maria är en aktiv bloggare, twittrare och medlem i flera olika internetforum.

Sussi har arbetat med hemlöshet och framför allt med empowerinriktat fältarbete under fyra års tid. Hon har också nyligen jobbat med förebyggande insatser som elevcoach/socialpedagog på en gymnasieskola. De senaste femton åren har hon följt bloggar och (bild)dagböcker på nätet samt tagit del av information på olika forum, men hon har själv sällan aktivt deltagit genom att exempelvis kommentera eller skriva egna inlägg.

Vi har alla tre i våra olika yrkesroller mött personer med psykiska funktionshinder och sitter därmed inne med en hel del förkunskap och förståelse kring den delen av ämnet. Vi har däremot väldigt olika bakgrund när det gäller internetanvändning och bloggläsning. En av oss har även personlig erfarenhet av att vara klient till socialarbetare då hon har gått igenom en återhämtningsprocess från egna psykiska funktionshinder, vilket påverkar vår förståelse inför ämnet.

4.4 Materialinsamling och urvalsprocess

Då kvalitativa studier används i exemplifierande syften görs inte urvalet slumpmässigt utan följer helt andra kriterier (Svenning, 2003). Det handlar alltid om *selektiva urval* av studieobjekt i kvalitativa undersökningar, men några specifika regler för urvalet finns inte (ibid). Vårt selektiva urval utgick från början från radioprogrammet *Kropp & Själ*, som den 29 september 2009 handlade om sjukdomsbloggar. Vi besökte programmets hemsida "Eftersnack", och där fanns bland annat länkar till bloggar som omnämns i programmet. Dessa lästes minutiöst med förhoppningen om att de skulle leda vidare till ett större, användbart uppsatsmaterial. Snart stod det dock klart att bloggarnas nätverk (det vill säga länkar till andra bloggar, personer som kommenterade inlägg och så vidare) inte var tillräckligt vidsträckta och/eller aktiva. I en läst blogg nämndes dock ett bloggforum, *Psykiatrin.blogg.se – psykiatrins Robin Hood*, och vi valde att titta närmare på detta.

På den egna sidan beskrivs *Psykiatrin.blogg.se* som ett bloggforum som styrs av dess bloggare och ägs av desamma. Det finns där som stöd för personer med psykiskt funktionshinder och är ett andningshål där användarna kan diskutera och ta fram den egna sanningen om psykiatri.

Här, på *Psykiatrin.blogg.se*, började urvalsprocessen på riktigt. I september 2010 fanns där 190 bloggar länkade. Samtliga av dessa gick systematiskt igenom, från A-Ö, med urvalskriterierna att bloggen för att den ska anses som relevant ska vara

- öppen, vilket vi definierar som att vem som helst ska kunna läsa den och att inget lösenord eller annan identifikation krävs, samt
- aktiv, med vilket vi menar att bloggaren ska ha skrivit inlägg under 2010.

Efter denna första sällning återstod 120 bloggar. Dessa lästes i sin tur med utgångspunkt i följande kriterier:

- Bloggaren ska själv beskriva att hen har ett psykiskt funktionshinder.
- Bloggen ska beskriva (inte enbart referera till) möten med professionella kontakter.
- Bloggen ska ha relevanta inlägg skrivna under 2010. Detta är en medveten begränsning för att få ett hanterbart material och rimlig inläsningstid.

Vid första läsningen gjordes noteringar under rubrikerna namn, ålder, ort, hemsadress, diagnos samt läst, relevant och icke-relevant.

De nio bloggar som bedömdes som relevanta djuplästes, och anteckningar gjordes under rubrikerna namn, ålder, ort, diagnos, historik, professionell(a) kontakt(er), bemötande, citat och övrigt. Dessa nio bloggare kontaktades via mejl, och sju av dem valde att ställa upp i studien (se vidare i 4.7).

Omfattningen av det insamlade materialet, trots att det begränsats till blogginlägg gjorda under 2010, motsvarar en mängd som motsvarar över tusen datorskrivna sidor. De inlägg som har valts ut har i sin tur en omfattning på över 100 sidor.

4.5 Bearbetning och analys av empiriskt material

Hur insamlingen av det empiriska materialet gick till beskrivs under 4.4. I och med att denna gjordes påbörjades också den första analysen, då vi valde ut vilka inlägg som var relevanta för vår studie och vilka som inte var. De som klassades som relevanta var samtliga blogginlägg som beskrev möten med socialarbetare. Därefter har vi sorterat vår empiri utifrån flera olika koder, och det krävdes flera genomläsningar från alla tre innan vi började utforma vårt kodschema.

För att få en överblick över variationen på möten började vi med att koda alla inlägg utifrån vilken sorts möte som beskrivs: akuta eller inbokade möten, samtalskontakter eller boendestödjare och så vidare. I den första kodningen har vi dock inte använt analysinstrumentet, utan det har snarare varit en hjälp för oss för att kunna sätta informanternas utsagor i ett sammanhang. För att ge även läsaren detta sammanhang inleder vi vårt resultat- och analyskapitel med en presentation av just resultatet av denna första kodning.

Nästa steg i analysprocessen är att sortera materialet i meningsbärande enheter, även kallat meningsenheter. Meningsenheter kan utgöras av ord, meningar eller stycken av text som innehållsmässigt hör ihop (Graneheim & Lundman, 2003, 2008). Meningsenheterna ska under analysprocessen sedan kondenseras och abstraheras. Det förstnämnda innebär att texten kortas ner utan att innehållet förändras, för att göra materialet mer lätthanterligt. Det sistnämnda betyder att de kondenserade meningsenheterna kodas och struktureras in i teman (ibid). Dessa delar av analysprocessen gjorde vi i små steg, och vi återvände gång på gång till vårt ursprungliga material för att kontrollera och försäkra oss om att innehållet i materialet inte förändrades eller kunde misstolkas.

Vid kodning av material krävs det oftast att man gör om sitt kodschema ett flertal gånger, då man efter hand kan notera tolkningsproblem och oklarheter. Det är också rekommenderat att testa olika kodscheman och kanske även låta någon annan använda schemat för att ge nya uppslag (Bergström & Boréus, 2005). I vårt fall har kodschemat byggts ut, gjorts om och

reviderats flera gånger och trots att vi har varit tre personer som kodat, både enskilt och gemensamt, har det varit en otroligt tidskrävande process.

När hela materialet kodats igenom sorterade vi in koderna i subkategorier och teman (se bilaga 2). Då analysystemen ska väljas ut kan man utgå från tre olika metoder: Antingen kan man välja att utgå från empirin – det empirinära förhållningssättet, från teori – det teorinära förhållningssättet eller från framställningsformen (Widerberg, 2002). Vi valde det teorinära förhållningssättet och sorterade därmed in de kodade meningsenheterna i teman som bygger på de teoretiska perspektiv vi har valt.

4.6 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En undersöknings förmåga att mäta det den avser att mäta benämns som validitet, och validiteten anger hur väl undersökningen lyckas fånga den verklighet som studeras (Svenning, 2003). Validitet handlar om hantverksskicklighet, kommunikation av analysen och applicerbarhet av teoretiska begrepp i analysarbetet (Kvale, 1997). Kvale tar upp tre aspekter av validering, nämligen kontroll, ifrågasättande och teoretisering av den kunskap som produceras. Validering är också en del av hela forskningsprocessen.

Med utgångspunkt i ovanstående resonemang har vi tagit vissa hänsyn för att uppnå så hög validitet som möjligt. Öppenhet och transparens är de ord vi har valt att utgå ifrån först och främst under hela processen, och har därför varit noggranna i vår redovisning av materialinsamling och vår förförståelse inför ämnet. Vi har valt att presentera vår analys i direkt anslutning till våra resultat, för att skapa både en öppenhet och en tydlighet kring våra slutsatser. En svårighet vi har stött på i relation till validiteten är frågan om att använda citat. Vi har valt att inte använda citat då vi har velat garantera våra informanter anonymitet (se vidare 4.7, 4.8). Detta kan påverka validiteten. Dock menar vi att vår noggrannhet i bearbetning och analys av empirin i kombination med den förförståelse och förkunskap vi har i ämnet höjer validiteten i studien. Vi har under hela arbetets gång haft i åtanke att denna studie ska läsas av våra informanter, och de ska kunna känna igen sina egna upplevelser och beskrivningar.

Reliabilitet innebär tillförlitlighet, det vill säga att två undersökningar med samma syfte och metod ska ge samma resultat (Svenning, 2003). Reliabilitetsbegreppet handlar om tillförlitligheten eller pålitligheten i de resultat som framkommer och användbarheten av mätinstrumenten (Ejvegård, 2009). Under analysen valde vi att alla tre göra enskilda kodscheman och analyser av materialet för att sedan tillsammans göra en sammanställning av samtliga koder och analyser. Hela studien har gjorts av oss tre tillsammans, alla texter har redigerats av samtliga författare. Ingen författare har haft ansvar för någon del själv. Att vi har varit tre uttolkare som med olika ögon och olika bakgrund kritiskt granskat, ifrågasatt och kontrollerat material och insamling torde ha höjt studiens reliabilitet.

Då forskare inom den kvalitativa forskningen sällan är intresserade av att uttala sig allmänt blir frågan om generaliserbarhet nästan irrelevant, enligt Kvale (1997). Han menar även att det inte är möjligt att generalisera utifrån en begränsad studie med endast en liten grupp av informanter. Så är även fallet i vår studie. Vi har endast sju informanter, vilket gör det omöjligt för oss att uttala oss generaliserande. Det är heller inte vårt mål. Vårt resultat och vår analys utgår från subjektiva beskrivningar från våra informanter, och det är just dessa subjektiva upplevelser som är fokus i vår studie.

4.7 Etiska frågor

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), numera Vetenskapsrådet, antog 1990 ett antal forskningsetiska principer. Dessa principer utgår från individskyddskravet, vilket innebär att individer inte får utsättas för psykisk och fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning (Vetenskapsrådet, 1990). Vetenskapsrådet beskriver även forskningskravet, som innebär att samhället och dess medlemmar har ett berättigat krav på att forskning bedrivs och att den håller hög kvalitet. I varje studie måste individskyddskravet och forskningskravet vägas mot varandra, då inget av dem är ett absolut krav (ibid).

Individskyddskravet konkretiseras i fyra allmänna krav på forskningen. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. Samtyckeskravet belyser deltagarnas samtycke till delaktighet i studien. Konfidentialitetskravet handlar om att deltagarna i studien inte ska kunna identifieras av utomstående, vilket betyder att allt insamlat material ska avidentifieras och hållas undan från obehöriga. Slutligen innebär nyttjandekravet att det insamlade materialet inte får lämnas ut eller användas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften (ibid).

Vi hade många funderingar kring huruvida vi skulle informera våra informanter om att vi studerade deras bloggar. Vikten av ett informerat samtycke går inte att bortse från, men det finns samtidigt undantag, exempelvis då syftet med studien skulle kunna påverkas eller förstöras ifall deltagarna var medvetna om att de blev studerade (Vetenskapsrådet, 1990). Daneback & Månsson (2008) diskuterar även om forskning på internet behöver andra och nya etiska riktlinjer att följa då fältet är relativt nytt och utforskat men menar att existerande riktlinjer är tillräckliga och ändamålsenliga, även om avsteg kan göras då det motiveras med att kunskapen som utvinns uppväger eventuella negativa konsekvenser för de studerade (ibid). Dock tar Vetenskapsrådet (1990) upp att forskare ska visa särskild aktsamhet kring särskilt utsatta grupper, vilket vi anser att gruppen psykiskt funktionshindrade är.

I vårt fall är de insamlade uppgifterna från ett redan existerande material, och deltagarna medverkar inte aktivt i studien. Bloggarna är offentliga; det krävs inget lösenord för att få tillgång till dem och informanterna har själva gjort ett val att publicera sina tankar och berättelser på internet. Flera av våra informanter är även redan anonyma då de inte uppger sina riktiga namn på bloggen.

Då vårt syfte och metodval bygger på att informanterna inte ska bli påverkade av vår närvaro och att de ska kunna uttrycka sig helt fritt ligger det ett stort värde i att samla in material utan att de studerade informeras om detta. Samtidigt är vårt syfte att undersöka och beskriva möten mellan socialarbetare och psykiskt funktionshindrade, och på ett sätt är även den här studien ett sådant möte. Vi ansåg därmed att vi inte kunde ignorera informations- och samtyckeskraven helt och hållet. Därför valde vi att informera *efter* att vi hade samlat in vårt material. Vårt första steg var att sälla ut de bloggar från *Psykiatrin.blogg.se* som vi ansåg vara relevanta och sedan spara alla blogginlägg från år 2010 i ett dokument. Efter att vi hade gjort detta tog vi kontakt med våra informanter. Vi skickade ett mejl eller skrev en kommentar på den aktuella bloggen där vi lämnade våra kontaktuppgifter. De fick sedan ett mejl (se Bilaga 1) med information om vår studie samt en förfrågan om samtycke till att delta i studien. Vi har i vår studie använt endast det material som samlats in från de sju informanter som valde att delta i studien. Inga informanter avböjde att delta i studien, dock var det två stycken som inte svarade på vår förfrågan. Det material som tillhörde dessa två informanter har vi valt att

inte använda. Därmed anser vi att vi lever upp till både informations- och samtyckeskravet utan att det har påverkat vårt insamlade material – i och med att materialet redan existerade.

När vi presenterar vårt undersökta material har vi för att följa konfidentialitetskravet aidentifierat allt material. Varken informanternas namn, kön, bostadsort, ålder eller diagnos presenteras, och vi har inte använt oss av citat då det hade gett utomstående möjlighet att identifiera våra informanter.

Nyttjandekravet kommer självklart också att uppfyllas, eftersom vårt insamlade material inte kommer att användas i något annat syfte än forskning.

4.8 Särskilda metodsvårigheter

Då internet fortfarande är ett så outforskat fält finns det än så länge inga perfekta metoder utvecklade. Forskarna stöter på helt nya metodfrågor och svårigheter vilka de tvingas hantera och fundera kring. I vår studie har vi stött på några svårigheter som vi vill belysa lite extra.

Vi har valt att hämta information från bloggar skrivna av personer med psykiska funktionshinder av flera anledningar. Framför allt har vi velat ha ett material som inte har påverkats av vår egen närvaro. Att vi har valt just internet och bloggar som informationskälla tvingar oss däremot att ställa oss några frågor. Är det endast en viss specifik del av vår målgrupp som använder sig av bloggar för att beskriva sin situation? Får vi på så vis en begränsning av informanter som hade varit intressanta för vår undersökning, eftersom vi endast väljer att använda oss av bloggintresserade informanter? Vårt svar på den sista frågan är ja; vi tror absolut att vi får en begränsning av de informanter som hade kunnat hjälpa oss att svara på vårt syfte och våra frågeställningar. Det kan påverka vårt resultat. Dock anser vi att just det faktum att vi har valt bloggar som informationskälla – och att vi därmed inte påverkar vårt insamlade material – är just det som gör den här studien intressant.

En annan fråga vi har funderat kring är ifall informanternas psykiska funktionshinder kan påverka resultatet. På vilket sätt har det i så fall påverkat? Hade våra informanter skrivit annorlunda inlägg om de inte hade haft psykiska funktionshinder att brottas med? Självklart tror vi att informanternas mående påverkar hur de upplever och beskriver mötet med socialarbetare. Självklart kan vi i vissa inlägg se att det finns tecken på att det psykiska funktionshindret är mer eller mindre närvarande. Betyder det att vissa inlägg därmed inte ska tas på allvar eller att dessa inlägg inte är helt sanna? Nej, det anser vi inte. Vårt syfte är att undersöka och beskriva *informanternas* skildringar. Deras skildringar är i fokus, och vi anser att det hade varit att göra våld på deras beskrivningar om vi hade valt bort inlägg eller inte tolkat vissa inlägg som adekvata.

Den största svårigheten vi har stött på är dock frågan hur vi ska väga vikten av hög validitet mot de funderingar vi har haft kring de etiska aspekterna i studien. När vi inledde arbetet var vi inställda på att använda citat från våra informanter när vi redovisade vårt resultat, detta för att göra det möjligt för läsaren att själv tolka vår empiri och därmed höja validiteten i studien. Men under studiens gång insåg vi att citat hade varit omöjliga att använda om vi ville kunna garantera våra informanternas anonymitet. Här hamnade vi i ett vägsکیل. Vi ville använda citat av validitetsskäl men kunde inte motivera detta då vi anser att våra informanternas önskan om anonymitet måste respekteras. Vi anser dock att vi genom vår strukturerade och noggranna bearbetning och analys av empirin ändå kan presentera ett giltigt resultat.

5 Resultat och analys

Uppsatsens syfte har varit att undersöka och beskriva hur personer med psykiska funktionshinder skildrar möten med socialarbetare. Vi har med hjälp av empowerment och känsla av sammanhang (KASAM) valt ut fem teoretiska begrepp, som vi har analyserat informanternas beskrivningar med. Dessa begrepp är: paternalism, företräderskap, meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet.

Här nedan följer en redovisning av de resultat vi har fått. Vi har valt att dela upp presentationen av resultaten i fyra olika avsnitt. Kapitlet inleds med en övergripande genomgång av vilka möten informanterna skildrar (5.1). Efter det försöker vi svara på vilka eventuella inslag av paternalism och företräderskap samt meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet som förekommer i informanternas beskrivningar. Det gör vi genom att presentera empirin i relation till de fem omnämnda teoretiska begreppen (5.2–5.3). Avslutningsvis presenterar det tema som går som en röd tråd genom hela vår empiri, nämligen delaktighet (5.4). Alla avsnitt avslutas med en kort sammanfattning av de centrala resultaten.

5.1 Möten och socialarbetare

Informanterna beskriver flera sorters möten med en uppsjö av olika socialarbetare. Samtliga informanter har någon form av samtalskontakt, antingen via psykiatriska avdelningar, öppenvården eller på boenden.

Fem av informanterna beskriver möten med personal på psykiatriska avdelningar på sjukhus och fyra skildrar möten med personal på psykiatriska akutmottagningar. Två informanter berättar om möten med boendestödare och två tar upp möten med personal på boenden. Möten med socialtjänst beskrivs endast av en informant, och detsamma gäller med Försäkringskassan. Två informanter berättar om gruppterapi och två beskriver möten med personal på aktivitetscentrum i aktivitetsgrupper.

De möten som skildras oftast i bloggarna är mötet med samtalskontakter samt personal på boenden och psykiatriska avdelningar på sjukhus. Även möten med akutpersonal skildras i flertalet inlägg. Möten med socialtjänsten och Försäkringskassan beskrivs endast i enstaka inlägg.

Det är svårt att specificera exakt vilken sorts socialarbetare våra informanter möter då de inte alltid nämner exakt titel, även om detta förekommer. Socialarbetare på psykiatriska avdelningar och boenden benämns med orden: psyk, personal, psyktant, behandlingsassistent, mentalskötare, skötare och elevskötare. Samtalskontakter på boenden, psykiatriska avdelningar och inom öppenvården benämns som socionomer, psykologer, terapeuter, kuratorer, samtalskontakter, psykiatriker, kontaktpersoner och samtalskontakter.

Kontakter hos socialtjänst och Försäkringskassan kallas socialsekreterare eller soc respektive handläggare. På aktivitetscentrumen kallas de professionella kontakterna för personal eller kontaktperson. Flera kontakter benämns även med namn, smeknamn och/eller öknamn.

Våra informanter beskriver möten med ett stort antal socialarbetare. Två av informanterna skildrar möten med två olika socialarbetare, medan det för de fem andra är omöjligt att greppa

det exakta antalet socialarbetare som förekommer i bloggarna. De beskriver minst fyra olika socialarbetare var, men siffran sträcker sig upp till mellan 9-23 olika socialarbetare under år 2010.

5.2 Möten och empowerment

5.2.1 Paternalism

Det paternalistiska förhållningssättet har en mångtusenårig historia och fortfarande en stark position inom exempelvis myndighetsutövning och offentlig sektor (Starrin, 1997). Detta är också något som visar sig extra tydligt när informanterna befinner sig på psykiatriska avdelningar på sjukhus och under de möten som uppstår där. I flera olika blogginlägg beskriver informanterna hur man som patient hellre vänder sig till varandra i stället för personal i och med att de upplever sig själva som allra lägst stående i hierarkin. Denna upplevelse baseras bland annat på möten fyllda av restriktioner; informanterna beskriver hur de förvägras att ta med vattenglas in på rummet, inte tillåts ha socker på flingorna eller inte får adekvat akut behandling (i form av ångestdämpande medicin) – alltid med hänvisning till restriktioner och regler.

Just att utfärda direktiv och utöva kontroll är något som är typiskt för paternalismen, och syftet med de utförda handlingarna är så gott som alltid att vara ordningsskapande (Starrin 1997, 2000, 2007). Detta kan även benämnas som stark paternalism, vilket handlar om att restriktioner sätts in, inte för att individen inte är kapabel att göra ett självständigt val, utan för att hindra val som är oacceptabla (Askheim, 2007). I kontrast till detta står svag paternalism, som handlar om att sätta in restriktioner baserat på att individen av olika anledningar inte har förmåga att fatta ett välgrundat och rationellt beslut själv (ibid). En informant berättar om när hen kontaktar en socialarbetare i och med att hen mår dåligt och vill ha stöd. Utan egentlig dialog kräver socialarbetaren att de ska åka till en sjukvårdsvårdsmottagning, vilket så småningom också sker. Bloggaren kommenterar detta med att socialarbetaren hade fått nog och att hen kunde förstå varför.

Just att informanterna har psykiska funktionshinder är något som bör has i åtanke. Flera av blogg författarna beskriver hur deras psykiska funktionshinder innebär till exempel skov av psykoser eller episoder av mani. Detta kan påverka informanternas förmåga att fatta autonoma beslut, åtminstone just då. Vi kan se likheter mellan svag paternalism och företräderskap (under 5.2.2), då handlingar av svag paternalism, där socialarbetare går in och ”företräder” klienten/informanten i hans beslutandeprocess, påminner om företräderskap, där socialarbetaren representerar klienten/informanten i sammanhang där denne upplever sig maktlös (exempelvis akutmöten). Dessa likheter styrks av exempelvis Askheim (2007).

I det undersökta materialet återkommer skildringar av möten där informanterna upplever att de inte blir lyssnade på, trots att de motiverar sina förfrågningar eller ger egna förslag till lösningar. I flera inlägg berättar informanterna om möten, såväl vardagsmöten som inplanerade och strukturerade sådana, där socialarbetaren pratar utan att lyssna på vare sig klienten eller hans anhöriga. Att ställa frågor för att sedan besvara dem själv är beskrivet som en bidragande orsak till känslan av att man inte har någonting att säga till om eller att man är helt ointressant. Socialarbetaren innehar rollen som expert, den som vet bäst. Makten i relationen är således vertikal och förstärker informanternas upplevelse av underordning och låg hierarkisk status.

Inom empowermentorienterat socialt arbete strävar man efter mer balanserade relationer och att ge klienten större egenmakt (Adams, Dominelli & Payne, 2002). Ett sätt att uppnå detta är att göra individen mer delaktig i sin egen livssituation (Starrin, 1997). Samtliga informanter skildrar hur de på olika sätt, utöver att inte bli lyssnade till, inte heller upplever sig delaktiga i sin egen behandling. Specifika möten återges där man inte förstår åtgärder eller insatser som satts in för ens räkning. Det kan röra sig om socialarbetare som vill göra upp avtal med informanten om hens mathållning, men utan att förklara varför de anser att det finns anledning till detta. Det kan också handla om plötsliga byten av samtalskontakter, utan att klienterna får reda på orsaken till förändringen.

Bristen på information är ett stort problem, och den spår på informanternas upplevelse av att inte vara delaktiga och förmögna att påverka situationen. Detta överensstämmer väl med det paternalistiska förhållningssättet, där vanliga människor anses allmänt okunniga och oförmögna att fatta kloka beslut (Starrin, 2000). Vid lösning på sociala problem, till exempel behandling av personer med psykiska funktionshinder, spelar individerna själva en underordnad roll både vid framtagandet av lösningsförslag och i förslagets genomförande (ibid).

Något som skapar och vidmakthåller under- och överordning är ett separerande språk, vilket också är det paternalistiska förhållningssättets språkliga kod (Starrin, 2007). Det är till stor del befriat från känslor och främjar inte den underordnade. Många blogginlägg visar på hur det separerande språket kan vara dömande, exempelvis då informanten får höra att hen skär sig för att hen vill vara kvar på avdelningen; hotande, när en bloggare varnas att hen får lägga om sina egna framtida självskador eftersom socialarbetaren inte tål sådant beteende; predikande, genom påpekandet att hen inte borde "springa här" för jämnan eftersom hen då inte kan "bli något"; kategoriserande/stämplande, när en socialarbetare säger till informanten att hen inte ska/kan studera eftersom hen är sjuk; skuld- och skambeläggande, som när en informant påstås må bra eftersom hen har setts skratta.

Informanterna beskriver möten där detta språkbruk förekommer uteslutande i vredgade ordalag, vilket även bekräftar hur det separerande språket kan upplevas som kränkande och förödmjukande (Starrin, 2007). Detta skiljer sig från empowermentets sammanbindande språk, som används för att i stället skapa en ömsesidig trygghet och stärka individens självkänsla (ibid). Det finns dock inget blogginlägg som ger tydligt exempel på denna språkliga kod. Däremot finns mängder av belägg för saker som är sagda av socialarbetare till informanterna, kanske i all välmening men som bottenar i uttryck för paternalism och föreställningen att de inte vet sitt eget bästa.

Det paternalistiska förhållningssättet är ett tydligt inslag i den psykiatriska vård och behandling som informanterna kommer i kontakt med. Gång på gång beskriver informanterna känslan av att befinna sig längst ner i hierarkin; information uteblir ofta, det man säger upplevs ha liten betydelse (om det hörshammars överhuvudtaget) och man stöter ständigt på restriktioner. Detta blir allra mest påtagligt när informanter vårdas på psykiatriska avdelningar (både frivilligt och under tvång), men förekommer även utanför dessa. Många av de socialarbetare som informanterna möter beskrivs som att de inte lyssnar, utan anser att de själva vet bäst. De använder ofta ett separerande språk, vilket förargar bloggförfattarna och ökar känslan av att inte vara delaktig, vare sig i vardagssituationer eller i sin egen behandling.

5.2.2 Företräderskap

Det finns flera olika definitioner av vad företräderskap (advocacy) inom socialt arbete innebär. Att kompensera brister i en individs resurser och på så sätt öka möjligheten till lika förutsättningar när en situation av maktobalans uppstår (Payne, 2002) är något som vi har funnit exempel på i vårt undersökta material. Det är först och främst när informanterna ska möta akutpersonal som socialarbetaren, som de har en relation till sedan tidigare, beskrivs spela en mycket viktig roll. Vid flera tillfällen berättar informanterna om hur socialarbetaren utgör ett stöd bara genom att finnas där, men även hur personen fyller en funktion genom att uttalat bekräfta det som informanten säger till läkare och annan sjukvårdspersonal.

Ett exempel på detta är när en av informanterna skildrar hur hen på grund av sina grava sömnproblem vänder sig till akutsjukvården för att få hjälp. Socialarbetaren som följer med arbetar på informantens boende, och de känner varandra sedan länge. I mötet med läkare berättar informanten om sina problem och sin sjukdomshistorik. Socialarbetaren verifierar att det som sägs stämmer och understryker att när informanten säger att det är allvar så är det just det. På detta vis förstärker socialarbetaren den psykiskt funktionshinderades förmåga att tala för sin sak samt hens trovärdighet gentemot andra människor som upplevs ha makt i situationen.

Det finns också inlägg som skildrar hur socialarbetaren stärker bloggaren efter mötet, genom att prata om det och på samma gång gå igenom hur hen kan bli ännu bättre på att föra sin egen talan. Med hjälp av stöttning och uppmuntran ger socialarbetaren individen möjlighet att växa och lära sig nya kunskaper under processens gång, vilket anses som mycket betydelsefullt i det empowermentinriktade företräderskapsarbetet (Payne, 2002).

Socialarbetaren är även viktig som företrädare i andra sammanhang. En informant beskriver ett möte där en socialarbetare uttrycker sin frustration över att vården av hens klient, informanten, misslyckats. Hen erbjuder sig att samordna ett möte och där föra informantens talan – om denne vill. Just att individen känner sig delaktig och upplever företräderskapet som befogat är mycket viktigt för att socialarbetaren/företrädaren inte ska bidra till att den berörda individen eller gruppen definieras som inkompetenta och olämpliga att föra sin egen talan. I förlängningen skulle detta betyda att personerna tillskrivs en identitet som maktlös eller offer. Konsekvensen av företräderskapsarbetet blir då motsatsen till en av ursprungstankarna i empowermentinriktat socialt arbete, vilken är att bemyndiga och stärka människor (Fook, 2002). Informanten beskriver hur erbjudandet att företrädas av socialarbetaren tas emot med tacksamhet och motiveringen att hen själv inte tror sig kunna ge all relevant fakta samt att personal inom psykiatri förhoppningsvis lyssnar mer till socialarbetaren.

Tron att representantens ord väger tyngre än informanternas egna är en uppfattning som återkommer i bloggtexterna, och då speciellt i samband med möten inom psykiatri. Att i sådana situationer sakna någon som företräder en beskrivs som mycket utlämnade och otryggt, och det är inte heller ovanligt att informanten då visar aggressivitet, till exempel genom otrevliga SMS eller telefonsamtal, gentemot socialarbetaren som skulle ha varit där. Följden av de möten som ändå äger rum utan företrädare beskriver informanterna som misslyckade, eftersom de själva inte har kunnat ge information, tala för sin sak och hävda sina rättigheter. Man beskriver sig själv som oduglig och maktlös, det vill säga just motsatsen till det som det empowermentinriktade företräderskapet vill uppnå. (Järkestig-Berggren, 2006).

Informanterna ger exempel på olika varianter av företräderskap. I otrygga situationer, när bloggarna ska möta personer de upplever ha mycket makt, fyller socialarbetaren en viktig funktion. Med sin närvaro stärker socialarbetaren informantens förmåga att föra sin egen talan, och genom att gå igenom mötet efteråt ges bloggaren även chansen att förbättra förmågan ytterligare. Socialarbetaren är också betydelsefull som en sorts "whistleblower", där hen företräder sin klient (informanten) genom att sätta ner foten och kräva förändring av en behandling som gått i stå på grund av friktion mellan olika vårdinstanser. Företräderskapet i det undersökta materialet bygger på att informanten och socialarbetaren har byggt upp en relation sedan tidigare.

5.3 Möten och KASAM

5.3.1 Meningsfullhet

Antonovsky (1991) beskriver meningsfullhet som motivationskomponenten i KASAM och anser även att det är den viktigaste komponenten, eftersom varken hög begriplighet eller hög hanterbarhet kommer att vara särskilt långvarig utan den. Hur ser då våra informanter på möten med socialarbetare? Beskrivs de som meningsfulla?

När informanterna skildrar möten med socialarbetare beskriver de att de *behöver* hjälp och stöd. De beskriver även allihop att de tar kontakt med socialarbetare av just den anledningen, att de vill ha hjälp, att de är i behov av det och att de hoppas få det av socialarbetaren. Denna utgångspunkt tyder på att alla informanter ser en mening med mötet – att det är meningsfullt att i alla fall inledningsvis träffa socialarbetaren.

Dock ser informanternas beskrivningar av själva mötena väldigt olika ut. En informant skildrar ett möte med en socialarbetare som jobbigt och spännande på samma gång. Hen beskriver hur mötet bygger på att hen ska lämna ut sig själv inför socialarbetaren för att i förlängningen lära känna sig själv bättre och utvecklas för att kunna hantera sitt liv i större utsträckning. Samma informant beskriver flera möten med denna socialarbetare som väldigt påfrestande, betydligt mer krävande än andra möten hen har, men på samma gång mer spännande. Antonovsky (1991) menar att individer med hög känsla av meningsfullhet inte drar sig för att konfronteras med svåra situationer och händelser utan går in med inställningen att söka mening och göra sitt bästa för att komma igenom situationen med värdigheten i behåll. Antonovskys tankegångar passar väl in på informantens beskrivning, vilket torde tyda på en hög känsla av meningsfullhet hos informanten.

En annan informant hur hens kontakt med en socialarbetare inte är lika jobbig och påträngande som andra kontakter och hur bra det känns, samt att det är första gången hen inte fått ångest efter ett möte med psykiatrin. Hen skriver även att hen funderar på att fortsätta träffa socialarbetaren eftersom socialarbetaren kanske kan ge hjälp. Dessa två beskrivningar står i motsats till varandra. Den ena informanten beskriver mötet med en socialarbetare som spännande för att hen lämnar ut sig själv och för att socialarbetaren ställer jobbiga frågor, medan den andra beskriver sitt möte som skönt för att socialarbetaren *inte* ställer jobbiga frågor. Vi tolkar det dock som att båda informanterna ser en mening med sina respektive möten, även om de beskriver två helt olika sådana, eftersom de anser att mötena möjligtvis kan hjälpa dem i förlängningen. Vad som skapar hög känsla av meningsfullhet är enligt Antonovsky (1991) subjektivt och ser olika ut hos alla människor, och dessa berättelser är

tydliga exempel på detta.

I ett blogginlägg skildras ett gruppmöte på ett boende med både personal och klienter. Alla i gruppen berättar med hjälp av olika föremål om viktiga relationer i deras liv. Informanten beskriver hur en person i personalgruppen efteråt erbjuder hen att förvalta föremålet denne har tagit med ett tag, och hur rörd hen blir av gesten. Hen kallar denna gest för äkta omtanke och inte arbete. Att känna sig uppskattad av andra människor och utveckla trygga relationer är ytterligare en aspekt som Antonovsky (1991) tar upp som viktig för att öka meningsfullheten i individers liv. I informantens berättelse kan vi se en ökad känsla av meningsfullhet då socialarbetaren gör något som informanten tolkar som äkta omtanke och inte arbete. Även tilltro till klientens förmåga är något som beskrivs som viktig av flera, eftersom den ökar deras egen tro på sig själva vilket ökar känslan av meningsfullheten. Det här stämmer även överens med Topors (2004) forskning som visar på vikten av att socialarbetaren "gör någonting annat", "något oväntat" och uppvisar genuin nyfikenhet i mötet med klienter.

Här ovan har möten skildrats som vi har tolkat som meningsfulla möten. De möten som dominerar bloggtexterna ser dock inte ut på detta sätt. Samtliga informanter berättar om möten där de ifrågasätter själva syftet med detsamma. En informant beskriver hur hen tvingar sig själv att berätta om sitt liv och hur det endast skapar ångest. Efteråt ifrågasätter hen vad det tjänar till, då det inte känns bättre av att göra det. Samma informant beskriver hur hen känner sig misslyckad, skäms och alltid mår sämre efter möten med sin samtalskontakt. Känslan av att känna sig som en misslyckad klient i mötet med socialarbetare är det flera informanter som uttrycker, och de ifrågasätter om de ska fortsätta träffa socialarbetarna. Dessa skildringar uttrycker ifrågasättanden av meningen med möten och huruvida mötena är värda att engagera sig i över huvud taget. Enligt Antonovsky (1991) har meningsfullhet att göra med i vilken utsträckning individen känner att livet har en känslomässig innebörd och att åtminstone en del problem och krav som ställs på individen är värda att investera engagemang och energi i. I skenet av detta innebär det att dessa möten genererar låg känsla av meningsfullhet enligt informanterna.

Vikten av att socialarbetaren visar tilltro till klientens förmåga tog vi tidigare upp som en aspekt som ökar känslan av meningsfullhet. Samtliga informanter beskriver dock tillfällena då socialarbetarna *inte* visat tilltro utan snarare ifrågasatt deras förmåga, till exempel förmågan att studera och sköta sin kosthållning, vilket skapar en minskad känsla av meningsfullhet. Informanterna beskriver att de inte får möjlighet att delta i och/eller påverka sin behandling och kontakt med socialarbetarna, och de uttrycker gång på gång att ingen frågar hur de mår på riktigt. En informant beskriver att ingenting spelar någon roll och att hen inte har något hopp, då ingen socialarbetare hör av sig eller går att få tag på. Ytterligare en skriver att socialarbetarna inte bryr sig om hur hen mår och ifrågasätter då varför hen då ska träffa dem.

Antonovsky (1991) tar upp vikten av att vara delaktig i de processer som påverkar ens liv och vardag och det faktum att delaktighet skapar ökad känsla av meningsfullhet. De skildringar av möten och brist på möten som vi har tagit upp ovan tolkar vi som beskrivningar av brist på delaktighet och därmed också en låg känsla av meningsfullhet.

Om vi sammanfattar hur förekomsten av meningsfullhet i möten mellan socialarbetare och klienter i informanternas beskrivningar ser ut kan vi se några gemensamma drag. Det är dock viktigt att påpeka att, som Antonovsky (1991) säger, bygger meningsfullhet på subjektiva upplevelser. Därmed är beskrivningarna av vad som är meningsfullt mycket varierande.

De möten som beskrivs som meningsfulla är de som präglas av äkta omtanke och känslor och de möten som är utvecklande och utmanande. Tilltro till klientens egen förmåga är också en betydelsefull aspekt som beskrivs i de möten som har hög meningsfullhet. I motsats till de möten som har hög meningsfullhet finns de som präglas av ifrågasättande av klientens förmåga och skildringar av socialarbetare som varken bryr sig eller lyssnar på klienten, och det är således dessa som har låg känsla av meningsfullhet. Brist på delaktighet och ifrågasättande av huruvida mötena verkligen hjälper spelar också in i möten med låg meningsfullhet.

5.3.4 Begriplighet

Begriplighet handlar om i vilken utsträckning individer upplever att inre och yttre stimuli är gripbara och ifall information är ordnad, strukturerad och tydlig (Antonovsky, 1991). De möten som skildras i inläggen på bloggarna har en genomgående känsla av låg begriplighet.

Det finns oändligt många beskrivningar av möten där informanterna berättat för socialarbetare om sina självmordsförsök, självmordstankar och risk för självskaðebeteende, för att sedan blir utskrivna från avdelningen och lämnade ensamma, anklagade för att ljuga och manipulera och/eller bli ignorerade. I alla dessa möten uttrycker våra informanter att de inte förstår, är förvirrade. De ifrågasätter logiken och/eller undrar om socialarbetaren vill att de ska skada sig själva eller att de ska dö. När informanterna inte förstår varför socialarbetarna betar sig som de gör eller vilka beslut som tas minskar begripligheten. Informanterna träffar alla socialarbetare med motiveringen att de vill ha hjälp av dem, och i de fall där informanterna börjar fråga sig om socialarbetaren faktiskt vill att de ska dö tolkar vi det som att mötena har en mycket låg begriplighet – i stort sett obefintlig.

“Varför” och “jag förstår inte” är två uttryck som förekommer gång på gång i alla bloggar. Informanterna ifrågasätter varför de måste delta i aktiviteter, övningar och möten som ökar deras ångest. De beskriver att de varken får information om eller förklaringar till varför insatser sätts in eller dras bort. Olika socialarbetare på samma arbetsplats skildras som helt olika personer med olika regler och åsikter, vilket gör att informanterna inte förstår vad som gäller och varför regler och åsikter skiftar från dag till dag beroende på vilken socialarbetare som jobbar. Informationen i dessa möten tolkar vi som oordnad och slumpmässig, vilket är något som Antonovsky (1991) anser påverka och minska begripligheten.

I en skildring ger socialarbetaren information om informantens diagnos – vad den innebär och vad den kan betyda i vardagslivet. Informanten berättar i inlägget om hur hen själv börjar förstå vilken hjälp hen behöver och hur socialarbetaren kanske kan ge stöd. När information, som i detta fall, struktureras upp och förklaras ökar begripligheten betydligt. I ytterligare en beskrivning utfärdar socialarbetaren restriktioner och utformar ett tydligt schema för informanten. Restriktionerna och schemat beskrivs som jobbiga, men samtidigt motiverar socialarbetaren varför dessa restriktioner uppkommer. Informanten uttrycker då att hen förstår varför, och trots att det är besvärligt godtar hen detta. Antonovsky (1991) menar att hög begriplighet förekommer då stimuli som individen utsätts för är förutsägbara, men att det i sig inte säger någonting om stimulits önskvärdhet. I detta fall beskrivs restriktionen som icke önskvärd, men då den motiveras på ett sätt som gör att informanten förstår varför den uppkommit ökar begripligheten.

De möten som har hög begriplighet i informanternas skildringar är de fall där socialarbetaren ger tydlig information och motiverar varför de handlar och betar sig som de

gör. Låg begriplighet återfinns i de möten där information uteblir eller där informationen ändras från gång till gång. De möten där informanterna berättar för socialarbetare om självmordsförsök, självska debeteende och självmordstankar och sedan upplever sig som avvisade och ignorerade är de möten som präglas av absolut lägst begriplighet. I vår empiri är det beskrivningar av möten med låg begriplighet som förekommer mest.

5.3.5 Hanterbarhet

Antonovsky (1991) anser att graden av hanterbarhet bygger på graden av begriplighet och att en ökad begriplighet krävs för att en ökad hanterbarhet ska infinna sig. Då vi i avsnittet om begriplighet (5.1.4) menar på att informanternas beskrivningar av möten med socialarbetare skildrar låg begriplighet torde det innebära att även hanterbarheten är låg. Stämmer denna tolkning eller finns det även berättelser om hög hanterbarhet?

Hanterbarhet handlar om i vilken grad individen upplever att det finns resurser till ens förfogande, vilka hjälper individen möta med de krav som ställs och de stimuli som man utsätts för (Antonovsky, 1991). Resurser som påverkar hanterbarheten är både de som individen själv har tillgång till, men även de som finns att tillgå i det nätverk av kontakter individen har och som hen känner att hen kan lita på och räkna med (ibid). I bloggtexterna tas många tillfällen upp då informanterna anser att de inte haft de resurser de behöver för att hantera sin vardag. De tar upp brist på och svårighet att få kontakt med socialarbetare i akuta skeenden. De tar även upp bristen på adekvat hjälp när de väl får kontakt med en socialarbetare i akuta situationer.

Beskrivningar av råd och tips från socialarbetare – som att borsta tänderna vid panikångestattacker eller att ta en dusch vid hög ångest – uttrycker informanterna som råd som inte hjälper. I dessa skildringar är hanterbarheten låg då informanterna beskriver att de varken har tillgång till egna resurser och copingstrategier att hantera vardagen med eller till resurser i sina professionella nätverk.

Samtliga informanter berättar om tillfällen då de har klagat på mötet med socialarbetare, både till individuella socialarbetare och till dessas chefer, och på det sättet försökt påverka sin egen situation. Vi tolkar användningen av klagomål som en copingstrategi då dessa är ett sätt för informanterna att försöka påverka sin situation och i förlängningen öka hanterbarheten. Informanterna beskriver dock att dessa klagomål inte tycks göra någon skillnad och att solidariteten socialarbetare emellan är för stark för att klagomålen verkligen ska tas tag i och socialarbetare ska ändra på sitt eget eller påverka andras beteende. Endast en informant tar upp ett klagomål som lett till en viss skillnad, och vi tolkar det som att informanten reagerat på en ohållbar situation, klagat, uppnått effekt och därmed hanterat situationen. I de andra fallen ser vi försök till ökad hanterbarhet, men utan större effekt.

Det finns dock andra skildringar av hur informanterna hanterar bristen på resurser. De berättar om hur de försökt få stöd och hjälp av socialarbetare, men känt sig avvisade och då valt alternativa copingstrategier för att tvinga till sig socialarbetarnas resurser, såsom deras uppmärksamhet. Möblemang har slagits sönder, hot om att slå sönder saker har använts och handleder har skurits upp för att tvinga fram reaktioner hos socialarbetare. Dessa sista exempel tolkar vi som att informanterna har så få resurser att tillgå och därmed så låg hanterbarhet att de tar till drastiska medel för på något vis hantera de situationer de befinner sig i.

En annan copingstrategi som förekommer i informanternas beskrivningar av hur de hanterar svåra situationer är humor. De beskriver hur de skämtar om möten, driver med socialarbetare och lurar socialarbetare för att få sig ett gott skratt. Inläggen berättar om hur de själva och tillsammans med andra klienter retar och skojar med socialarbetare och skämtar på socialarbeters bekostnad för att orka ta sig igenom tunga dagar.

Antonovsky (1991) menar att graden av hanterbarhet beror på individens upplevelse av tillgång till resurser, och det vi kan se i vårt undersökta material är beskrivningar av informanternas brist på resurser och därmed en låg grad av hanterbarhet. De få copingstrategier som används, exempelvis hot om våld mot objekt eller självskadebeteende i form av uppskurna artärer och eldning av hud, tolkar vi *inte* som att informanterna har en viss grad av hanterbarhet i mötet med socialarbetare, utan som en konsekvens av deras upplevelse av stor brist på resurser och hanterbarhet.

Hanterbarheten i våra informanternas beskrivningar är överlag mycket låg. Bloggarna beskriver brist på egna resurser och en avsaknad av adekvata resurser eller resurser över huvud taget i sina professionella nätverk. Informanterna försöker öka hanterbarheten genom att exempelvis framföra klagomål till socialarbetare för att påverka sin situation, men det är vid få tillfällen dessa klagomål får någon effekt. En annan copingstrategi är användning av humor genom exempelvis skämt om socialarbetare. Bristen på copingstrategier och resurser får konsekvensen att informanterna tar till drastiska metoder för att få tillgång till socialarbeters resurser så som sönderslagning av möbler eller genom att fysiskt skada sig själva.

5.4 Att få delta och att inte få det

Ett ämne som återkommer i relation till alla våra fem teoretiska begrepp är vikten av delaktighet. I vårt insamlade material beskrivs gång på gång möten som präglas av brist på delaktighet. Informanterna berättar om upplevelser av hur socialarbetare som fattar beslut om insatser och behandling utan att resonera med dem eller lyssna på deras åsikter och tankar. Bloggarna skildrar även tillfällen då socialarbetaren ställer frågor för att därefter själv besvara på dem. I dessa mötesbeskrivningar blir det tydligt att socialarbetaren ser sig själv som experten och att klientens åsikt är av underordnad betydelse. Just detta expertistänk, tillsammans med föreställningen om människors indelning i över- och underordning, är några av de grundläggande dragen för det paternalistiska förhållningssättet, vilket skiljer sig från det empowermentinriktade perspektivet där människors lika värde betonas jämsides med strävan efter horisontella maktrelationer (Starrin, 1997, 2000, 2007).

Honey (1999) menar att paternalistiska attityder utgör ett hinder för empowermentorienterat socialt arbete, vilket bygger på just delaktighet. Detta är också något som understöds av Starrin (1997, 2000, 2007) och återfinns i hans tankemodell över empowermentinriktat kontra paternalistiskt förhållningssätt (se figur 2.1.1). Honey (1999) ser även fler hinder, så som socialarbeters ovilja att ta emot kritik samt ovilja att lyssna på dem som de har i uppgift att hjälpa, det vill säga klienterna. Därmed anser vi att de möten som informanterna beskriver som präglade av brist på delaktighet bygger på paternalistiska tankegångar och inte empowerment. Linhorst m.fl. (2002) diskuterar i sin forskning huruvida ökad delaktighet i den egna behandlingen alltid betyder att individen blir ”empowered”. Författarna menar att klienten måste själv ha viss förmåga att delta och fatta adekvata beslut – vilket inte alltid är en ständig självklarhet för en person med psykiska funktionshinder – för att kunna ta till sig stöd

och resurser från omgivningen. Med andra ord sker alltså inte empowerment automatiskt vid möjligheten till ökat deltagande (ibid).

I sin forskning tar Honey (1999) upp vikten av att socialarbetaren informerar klienten och ger denne kunskap om sina rättigheter, då det ger möjlighet till ökat deltagande. Hon nämner även detta som ett exempel på hur socialarbetare kan arbeta utifrån ett empowermenttänk. Detta kan också ses som det centrala uppdraget i empowermentinriktat företräderskap, vilket innebär att klienten hjälps att driva sina rättigheter och få inflytande över sina stöd- och vårdinsatser, något som i sin tur leder till större makt över vardagen (Järkestig-Berggren, 2006). Bristen på tydlig information och besked som ändras från en dag till en annan är ett återkommande tema i bloggarna, och informanterna beskriver hur detta gör att de inte känner sig delaktiga. Det gör inte heller att deras känsla av att vara underordnade och ha låg status minskar. Sammantaget kan det här ses som en konsekvens av att ett paternalistiskt förhållningssätt dominerar inom den psykiatriska vård och behandling som informanterna kommer i kontakt med.

Även om det sker sällan skildrar bloggförfattarna också möjligheten att delta och känna sig delaktiga, och när de väl gör det beskrivs det som något som man upplever som önskvärt. Samma positiva ordalag används i beskrivningarna av de tillfällen då man faktiskt deltagit och upplevelserna skildras som mycket meningsfulla. Med andra ord kan informanternas upplevelser av deltagande respektive brist på deltagande sägas gå hand i hand med graden av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. På så vis kan vi se en möjlig koppling mellan deras känsla av delaktighet och graden av KASAM.

De skildrade möten som innehåller en hög grad av delaktighet anser vi utgå från ett empowermentinriktat förhållningssätt. Vi ser hur man när det gäller dessa möten också beskriver en högre känsla av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet (KASAM), till skillnad från de möten som präglas av brist på deltagande. Dessa menar vi bottnar i ett paternalistiskt förhållningssätt, och det är tydligt att det är just den sistnämnda sortens möten som dominerar i informanternas bloggar.

6 Avslutande diskussion

I följande kapitel kommer vi att knyta ihop det som presenteras i analyskapitlet med våra ursprungliga frågeställningar och vårt syfte. Ambitionen är att lyfta fram och förtydliga de centrala resultat vi har funnit. Avslutningsvis kommer vi att presentera några förslag till vidare forskning.

6.1 Resultat och reflektioner

Syften med denna kvalitativa studie har varit att undersöka och beskriva hur personer med psykiska funktionshinder skildrar möten med socialarbetare. Undersökningen har utgått från tre frågeställningar, och vi ska nu sammanfatta de resultat vi har funnit i relation till dem. Vi har valt att presentera resultatet till den första frågeställningen sist då dess resultat delvis bygger på de andra frågeställningarna.

6.1.1 Vilka inslag av paternalism och företräderskap förekommer?

Informanterna stöter ständigt på inslag av paternalism i den psykiatriska vård och behandling de kommer i kontakt med på grund av sitt funktionshinder. I bloggarna beskrivs en organisation baserad på över- och underordning och en hierarki där informanterna befinner sig allra längst ner. Informationen man får brister ofta eller uteblir helt, och språket som används är ofta separerande och befriat från känslor.

Det är vid vård (såväl frivillig som under tvång) på psykiatriska avdelningar som det paternalistiska förhållningssättet blir mest synligt. Trots att bloggförfattarna motiverar sina förfrågningar och åsikter blir de ideligen utsatta för restriktioner, vilka upplevs som obefogade och obegripliga. Det är också här som man upplever sin status som allra lägst, och som patient vänder man sig hellre till andra klienter än till personal. Socialarbetaren skildras i de flesta möten som experten som vet bäst, både när det gäller mående och aktuella insatser. Resultatet blir att informanterna inte upplever att de blir lyssnade till eller är delaktiga i sin egen behandling.

De möten med socialarbetare som skiljer sig markant är de där det förekommer företräderskap. Detta kan betyda att socialarbetaren finns där som stöd och bekräftelse när informanten representerar sig själv inför personer hen upplever ha makt (till exempel vid akutsjukvård) eller att socialarbetaren träder in och kräver en förändring för informantens räkning, exempelvis vid vårdplanering. Dessa möten bygger alla på en ömsesidig överenskommelse och känsla hos informanten av att vara delaktig i processen. I dessa fall är maktförhållandet mellan socialarbetare och klient mer horisontellt, och informanterna har i samtliga skildringar en sedan tidigare uppbyggd relation med socialarbetaren.

6.1.2 Vilka inslag av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet förekommer?

De inslag av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet som förekommer i informanternas beskrivningar rör framför allt bristen på dessa. Det är enbart i några få beskrivningar möten beskrivs innehålla en hög grad av alla tre komponenter.

Att bli lyssnad på, att socialarbetaren tror på informantens förmåga och visar något som upplevs som äkta omtanke beskrivs som viktiga aspekter för meningsfulla möten. Vad som benämns som meningsfullt är väldigt individuellt och skiljer sig från person till person. Den gemensamma nämnaren i alla möten som på olika sätt beskrivs som meningsfulla är att informanterna hyser ett hopp om att socialarbetaren i förlängningen ska kunna hjälpa dem i återhämtningsprocessen. Tydlig information och möjlighet till deltagande i planeringen av den egna behandlingen är något som ökar den beskrivna upplevelsen av både meningsfullhet och begriplighet i informanternas berättelser.

Begripligheten i sig beskrivs överlag som låg. Detta är kopplat till den upplevda bristen på information, men också till socialarbetarnas agerande. Informanterna skildrar flera möten där de genom att till exempel uttrycka självmordstankar hoppas på att få hjälp och stöd men där de i stället upplever att de blir avvisade eller inte lyssnade på. Detta sänker begripligheten och skapar också ett ifrågasättande av meningen med mötena.

Då graden av hanterbarhet är beroende av graden av begriplighet är det logiskt att anta att hanterbarheten är låg i blogg författarnas skildringar, vilket även stämmer överens med vårt resultat. Känslan av att inte ha egna resurser eller att det saknas resurser i det professionella nätverket återkommer ständigt i blogg författarnas berättelser. Detta får ibland konsekvensen att informanterna tar till drastiska metoder för att få tillgång till socialarbetarens uppmärksamhet och på så vis dennes resurser. Man tar till sönderslagning av möblemang, men först och främst använder man sig av olika sorters självskadebeteende.

Det finns några få tillfällen då informanterna försökt påverka möten med hjälp av olika copingstrategier, exempelvis genom att klaga på socialarbetarens beteende eller språk som de ansett vara kränkande. Detta har vi tolkat som försök från individerna att själva påverka, delta och därmed att öka sin hanterbarhet. Dock har dessa strategier inte upplevts ge resultat. En annan copingstrategi är användningen av humor, vilket yttrar sig i informanternas berättelser om hur de lurat socialarbetare och skämtat på socialarbetarnas bekostnad. Denna strategi gör dock mötet mer hanterbart, dock utan att vare sig förändra situationen eller öka meningsfullheten.

Att alla tre begreppen är sammanflätade och beroende av varandra syns tydligt i informanternas beskrivningar. Det är framför allt låg begriplighet och hanterbarhet som präglar blogg författarnas skildringar av möten med socialarbetare. Dock varierar beskrivningarna av meningsfullhet mellan de olika informanterna. I sina beskrivningar av möten med socialarbetare hänger informanternas upplevelse av att inte vara delaktiga tydligt samman med deras låga känsla av sammanhang.

6.1.3 Hur beskriver personer med psykiska funktionshinder möten med socialarbetare?

I de tidigare avsnitten har vi gjort en tydlig uppdelning av vårt resultat utifrån teoretiska begrepp. För att besvara den här frågeställningen krävs dock att vi samlar ihop alla begrepp och återvänder till bloggarna för att få en helhetsbild.

Vårt insamlade material innehåller flera olika berättelser om hur det är att leva med psykiska funktionshinder. Blogg författarna skildrar en vardag som är präglad av sjukdom och fylld av möten med socialarbetare, vårdpersonal och en stelbent behandlings- och vårdapparat.

Känslan av att vara exkluderad – den som är underlägsen, inte förstår eller vet sitt eget bästa, återkommer ständigt. Motvikten återfinns i de möten där socialarbetare faktiskt lyssnar och tycks bry sig. Bara att komma överens sinsemellan och informanterna förstår varför till exempel insatser sätts in eller socialarbetaren agerar som hen gör förändrar berättelserna. Man känner sig inkluderad, vilket skiljer sig från känslan som dominerar i bloggarna, det vill säga att man befinner sig utanför och inte får delta i sitt eget liv.

6.2 Avslutande reflektioner

Att utföra den här studien på internet, genom att läsa bloggar skrivna av individer som självmant berättar om sin situation och om de möten de har med socialarbetare, har varit en mycket givande process då vi har haft möjlighet att närma oss svaren på våra frågeställningar utifrån ett klientperspektiv. Klientperspektivet ser vi även just som den här studiens största styrka.

När vi nu skriver våra avslutande reflektioner vill vi poängtera att *brist på delaktighet* är den röda tråden som löper genom alla bloggarnas berättelser, och det är vad vi ser som studiens viktigaste resultat.

6.3 Vidare forskning

Då vår studie är relativt liten så har vi stött på en mängd alternativa sidospår och intressanta infallsvinklar som vi inte har kunnat följa upp på grund av tidsbrist och brist på textutrymme. Exempelvis skulle vi finna det intressant att utforska vårt syfte (att undersöka och beskriva hur personer med psykiska funktionshinder beskriver möten med socialarbetare) utifrån andra teoretiska referensramar. Alex Honneth (2003) har i sin bok *Erkännande: Praktisk-filosofiska studier* utvecklat en erkännandeteori som tar upp vikten av att individer får erkännande eller bekräftelse i sina relationer, både privata och professionella, och det hade varit spännande att undersöka hur erkännande eller bristen på erkännande påverkar relationen mellan psykiskt funktionshindrade och socialarbetare.

Vi har även stött på fler maktbegrepp som hade kunnat appliceras på vårt syfte. Hur påverkar exempelvis språkets makt individernas beskrivningar av mötet med socialarbetare? I vilken utsträckning förekommer maktutövning och på vilket sätt påverkar i så fall det dessa möten? På vilket sätt använder sig individerna av motmakt och hur hanterar individerna när makt utövas mot dem?

Då studien endast bygger på sju individers berättelser är resultatet inte generaliserbart och begränsas därmed. Vi hade gärna sett en liknande studie göras med ett större antal informanter och under en längre tidsperiod.

Ett annat alternativ hade varit att applicera en annan metod, nämligen observation, för att studera våra informanters situation. Observation hade gjort det möjligt att studera den interaktion som finns på bloggarna i exempelvis kommentarerna. Även bilder från bloggarna hade kunnat observeras för att beskriva blogg författarnas identitetsskapande på internet.

I vår studie har vi tagit del av en mängd berättelser av möten mellan socialarbetare och klienter. Majoriteten av dessa möten har beskrivits som negativa. Det vi helst av allt skulle

vilja se vidare forskning om är därför på vilket sätt vi kan öka socialarbetares kunskap om och förståelse för hur de uppfattas av klienter. Detta för att i förlängningen kunna utveckla och förbättra det sociala arbetet och på så vis minimera risken att möten uppfattas på ett negativt sätt av klienterna.

Källförteckning

Litteratur

Adams, Robert, Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (2005) Transforming social work. I R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne (red) *Social work futures - Crossing boundaries, transforming practice*. New York: Palgrave Macmillan.

Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Askheim, Ole Petter (2007) Empowerment på allvar? I O. P. Askheim & B. Starrin (red) *Empowerment i teori och praktik* : Gleerups.

Befring, Edvard (1994) *Forskningsmetodik och statistik*. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005) *Textens mening och makt - metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Billquist, Leila (1999) *Rummet, mötet och ritualerna - en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Blood, Rebecca (2002) Introduction. I J. Rodzvilla (red) *We've got blog: How weblogs are changing our culture*. Cambridge, MA: Perseus Publishing.

Burgess, Paul (1994) Welfare rights. I C. Hanvey & T. Philpot (red) *Practising social work*. London: Routledge.

Daneback, Kristian & Mån -
rd, R. Eliasson & K. Jacobsson (red) *r socialvetare*. Stockholm:
Natur och kultur.

Ejvegård, Rolf (2009) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Fimister, Geoff (1986) *Welfare Rights. Work in social services*. London: Macmillan.

Fook, Jan (2002) *Social work - Critical theory and practice*. London: Sage Publications.

Foucault, Michel (1982) The subject and power (Översättning: L G Permer). I H.L Dreyfus & P. Rabinow *Beyond Structuralism and hermeneutics*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Frankel, Anders (2005) *Bloggar som marknadsföring - en snabbguide*. Kristianstad: Liber AB.

Graneheim, Ulla H. & Lundman, Berit (2008) Kvalitativ innehållsanalys. I M. Granskär & B. Höglund-Nielsen (red) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.

- Honneth, Alex (2003) *Erkännande. Praktisk-filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos
- Järkestig-Berggren, Ulrika (2006) *Personligt ombud. Social praktik i medicinsk diskurs*. Mölndal: Intellecta DocusSys.
- Klamas, Maria (2010) *Av egen kraft tillsammans med andra*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Linhorst, Donald (2006) *Empowering people with severe mental illness*. New York: Oxford University Press Inc.
- Lovink, Geert (2008) *Zero comments. Blogging and critical Internet culture*. New York: Routledge.
- Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm, Natur och kultur.
- Petersson, Olof (1987) *Maktbegreppet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Skau, Greta Marie (2001) *Mellan makt och hjälp – förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Starrin, Bengt (1997) Empowerment som tankemodell. I E. Forsberg, & B. Starrin (red). *Frigörande kraft – empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Starrin, Bengt (2000) Empowerment och funktionshinder. I P. Brusén & L-C Hydén (red). *Ett liv som andra. Livsvillkor för personer med funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Starrin, Bengt (2007) Empowerment som förhållningssätt. I O. P. Askheim & B. Starrin (red). *Empowerment i teori och praktik*, Malmö: Gleerups.
- Svenning, Conny (2003) *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag.
- Sveningsson, Malin (2004) Ethics in Internet ethnography. I E. A. Buchanan (red) *Readings in Virtual Research Ethics: Issues and Controversies*. London: Information Science Publishing.
- Sveningsson Elm, Malin (2009) How do various notions of privacy influence decisions in qualitative Internet research? I A. N. Markham & N. K. Baym (red) *Internet Inquiry: Conversations about method*. London: SAGE Publications Ltd.
- Sveningsson Elm, Malin, Lövheim, Mia & Bergquist, Magnus (2003) *Att fånga nätet. Kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans & Starrin, Bengt (2006) Makt och socialt arbete. I A. Meeuwisse, S. Sunesson & H. Swärd (red). *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur.

Topor, Alain (2001) *Återhämtning från svåra psykiska störningar*. Stockholm: Natur och kultur.

Topor, Alain (2004) *Vad hjälper? – Vägar till återhämtning från svåra psykiska problem*. Stockholm: Natur och kultur.

Våge, Lars, Stattin, Erik & Nygren, Gunnar (2005) *Bloggtider*. Borgå: WS Bookwell.

Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Artiklar

Askheim, Ole Petter (2003) *Empowerment as guidance for professional social work - An act of balancing on a slack rope*. European Journal of Social Work, Vol 6(3), s 229-240.

Breslin, Curtis F., Hepburn, Gail C., Ibrahim, Selahadin. & Cole, Donald. (2006) *Understanding stability and change in psychological distress and sense of coherence: A four-year prospective study*. Journal of Applied Social Psychology, Vol 36 (1), s 1-21.

Brown, Louis D., Shepherd, Matthew D., Merkle, Edgar C., Wituk, Scott A. & Meissen, Greg (2008) *Understanding how participation in a consumer-run organization relates to recovery*. American Journal of Community Psychology, Vol 42 (1-2), s 167-178.

Gurak, Laura J., & Antonijevic, Smiljan (2008) *The psychology of blogging: You, me, and everyone in between*. American Behavioral Scientist, Vol 52 (1), s 60-68.

Graneheim, Ulla H. & Lundman, Berit (2004) *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. Nurse Education Today, Vol 24 (2) s 105-112.

Honey, Anne (1999) *Empowerment versus power: Consumer participation in mental health services*. Occupational Therapy International, Vol 6 (4), s 257-276.

Larson, Eric B & Xiao, Xin (2005) *Clinical Empathy as Emotional Labor in the Patient-Physician Relationship*. The Journal of the American Medical Association. Vol 293 (9), s 1100-1106.

Linhorst, Donald M., Hamilton, Gary, Young, Eric & Eckert, Ann (2002) *Opportunities and barriers to empowering people with severe mental illness through participation in treatment planning*. Soc Work, Vol 47 (4), s 425-434.

Lloyd, Chris, King, Robert & Moore, Liz (2010) *Subjective and Objective Indicators of Recovery in Severe Mental Illness: a Cross-Sectional Study*. International Journal of Social

Psychiatry. Vol 56 (3), s 220-229.

Lundberg, Bertil, Hansson, Lars, Wentz, Elisabet & Björkman, Tommy (2008) *Stigma, discrimination, empowerment and social networks: A preliminary investigation of their influence on subjective quality of life in a Swedish sample*. International Journal of Social Psychiatry, Vol 54 (1), s 47-55.

Skärsäter, Ingela, Languis, Ann, Ågren, Hans, Häggström, Lars & Dencker, Karina (2005) *Sense of coherence and social support in relation to recovery in first-episode patients with major depression: a one-year prospective study*. International Journal of Mental Health Nursing, 14 (4), s 258-264.

Strack, Kristen M., Deal, William P. & Schulenberg, Stefan E. (2007) *Coercion and empowerment in the treatment of individuals with serious mental illness: A preliminary investigation*. Psychological Services, Vol 4 (2), s 96-106.

Elektroniska källor

Findahl, Olle (2009) *Svenskarna och Internet 2009*. World Internet institute. Digital version 1.0.

Hämtad 2010-11-09 från:

http://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_Internet20091.pdf

Kropp & Sjal (2009) *Sjukdomsbloggar*. Sveriges Radio.

Hämtad 2010-05-30 från:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1272artikel=3133179>

Psykiatrin.blogg.se – psykiatrins Robin Hood: *"Tar från psykiatrin & ger tillbaka med samma medicin!" Ett bloggforum för alla med kontakt i psykiatrik, som vill berätta sanningen & förändra psykvården.*

Hämtad 2010-05-30 från:

<http://psykiatrin.blogg.se>

SOU (2006) *Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder*. SOU 2006:100.

Hämtad 2011-04-12 från:

<http://www.regeringen.se/sb/d/6150/a/73178>

Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Hämtad 2011-02-01 från:

<http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Vi är tre socionomstudenter som studerar på Institutionen för socialt arbete i Göteborg. Vi skriver just nu vår c-uppsats och det är därför vi kontaktar dig.

Syftet med vår undersökning är att undersöka hur personer med psykisk ohälsa beskriver möten med socialarbetare. Fokus i uppsatsen är inte socialarbetares utan *klienters uppfattning* av möten med professionella.

Vi har valt att förlägga vår studie på nätet, genom att läsa bloggar skrivna av personer som själva uttrycker att de har någon form av psykisk ohälsa och har kontakt med socialarbetare på grund av det.

Vi hittade din blogg via *Psykiatrin.blogg.se – psykiatrins Robin Hood* och vi kontaktar dig för att vi tror att ditt bidrag är av stor betydelse för vår uppsats.

Vi undrar ifall du skulle kunna tänka dig att delta i vår studie?

Deltagande

Att delta i studien kräver ingen insats från dig då vi kommer, ifall du väljer att delta, utgå från din blogg och redan skrivna bloggtexter. Deltagandet är självklart frivilligt och du har möjlighet att avsluta deltagandet när som helst.

Anonymitet och konfidentialitet

Vi kommer i studien endast använda omgjorda citat från din blogg som beskriver möten med socialarbetare. Vi kommer inte att använda oss av några namn från bloggtexterna, varken namn på dig, dina närstående eller professionella kontakter och vi kommer inte använda citat där ålder, bostadsort eller annan information som kan relateras till dig. Det material vi samlar in från din blogg kommer endast användas i denna uppsats och kommer hållas oåtkomlig för obehöriga.

Uppsatsen kommer att publiceras på Göteborgs Universitets hemsida under våren 2011. Självklart kommer du att få ett exemplar om du så önskar.

Ifall du har några frågor är du välkommen att höra av dig antingen via mail eller via telefon. Våra kontaktuppgifter finns här nedan.

Med vänliga hälsningar
Maria Kihlman, Sussi Pettersson och Jessika Johansson

Epost: xxxxx@gmail.com
Marias mobil: 070-xxxxxxx

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bilaga 2

Kodschema vid analys

Tema	Subkategori	Koder
Meningsfullhet	Låg	Meningslös Värdelöst Brist på mening
	Hög	Meningsfullt Viktigt Deltagande
Hanterbarhet	Låg	Brist på resurser
	Hög	Egna resurser Tillgång till andras resurser
Begrifflighet	Låg	Brist på kunskap Brist på information
	Hög	Kunskap Information Förståelse
Paternalism	Hierarkier/ Över- och underordning	Restriktioner Brist på delaktighet Språk
Företrädarskap	Representation	Resursstärkande Stöd Bekräftande Utvecklande
	Brist på företrädarskap	Maktlöshet Oförmåga Avvisade